

Projekti për Krimin Kibernetik

www.coe.int/cybercrime

dhe

Rrjeti i Lisbonës

www.coe.int/lisbon-network

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Departamenti i Shoqërisë së Informacionit dhe Aksionit kundër Krimit
Drejtoria e Përgjithshme e të Drejtave të Njeriut dhe Çështjeve Ligjore
Strasburg, Francë

8 Tetor 2009

Albanian version

Trajnim për krimin kibernetik për gjyqtarë dhe prokurorë: një koncept

Projekt i financuar nga kontributet e Rumanisw, Microsoft dhe McAfee, dhe nga Këshilli i Evropës

Ky dokument është përgatitur nga një grup pune i përbërë prej palëve të interesuara në kuadrin e Projektit për Krimin Kibernetik dhe Rrjetin e Lisbonës të Institucioneve të Trajnimit të Gjyqësorit në Këshillin e Evropës

Kontakti:

Për çdo informacion të mëtejshëm ju lutem kontaktoni në:

Departamenti i Shoqërisë së Informacionit dhe Aksionit kundër Krimit

Drejtoria e Përgjithshme e të Drejtave të Njeriut dhe Çështjeve Ligjore

Këshilli i Evropës

Strasbourg, Francë

Tel: +33-3-9021-4506

Fax: +33-3-9021-5650

Email: alexander.seger@coe.int

Shënim:

Ky raport teknik nuk pasqyron detyrimisht pozicionin zyrtar të Këshillit të Evropës ose të donatorëve që e financojnë këtë projekt ose të Palëve të cilat kanë në varësi instrumentet të cilat përmenden në këtë dokument

Përmbajtja

1	Përmbledhje	4
2	Hyrje	7
3	Institucionet dhe sistemet e trajnimit	9
4	Aftësitë dhe njohuritë që kërkohen nga gjyqtarët dhe prokurorët	12
4.1	Njohuri bazë	12
4.2	Njohuri të avancuara	14
4.3	Njohuri të specializuara	18
5	Trajnimi aktual për krimin kibernetik dhe provat elektronike	19
5.1	Trajnimi fillestar	19
5.2	Trajnimi i vazhduar	20
6	Metoda e propozuar	24
6.1	Objektivi	24
6.2	Institucionalizimi i trajnimit fillestar	24
6.3	Institucionalizimi i trajnimit të vazhduar	24
6.4	Kurse/module të standardizuara dhe të përsëritshme	25
6.5	Akresi në materialit e trajnimit/vetë-trajnimit	25
6.6	Qendrat pilot për trajnimin bazë dhe të avancuar	26
6.7	Përmirësimi i njohurive nëpërmjet krijimit të rrjeteve	26
6.8	Bashkëpunimi publik-privat	27
7	Në mbështetje të zbatimit të këtij koncepti	28
8	Shtojcë	29
8.1	Rrjeti i Lisbonës: Linket e institucioneve të trajnimit të gjyqësorit	29
8.2	Shembuj të kurseve të trajnimit bazë: struktura dhe çështjet që mbulojnë	30
8.2.1	Shembulli i Vendeve të Ulëta	30
8.2.2	Shembulli i Gjermanisë (Akademia Gjermane e Gjyqësorit)	30
8.2.3	Shembuj të Këshillit të Evropës	31
8.3	Shembuj të kurseve të avancuara të trajnimit: struktura dhe çështjet e mbuluara	33
8.3.1	Shembulli i Vendeve të Ulëta	33
8.3.2	Propozim nga Vendet e Ulëta për një kurs të avancuar	34

1 Përmbledhje

Duke pasur parasysh faktin se shoqëritë në gjithë botën mbështeten tek teknologjitë e informacionit dhe komunikimit, gjyqtarët dhe prokurorët duhet të jenë të përgatitur që të përballen me krimin kibernetik dhe provat elektronike. Teksa në shumë vende organet e zbatimit të ligjit kanë arritur t'i fuqizojnë kapacitetet e tyre për hetimin e krimin kibernetik dhe t'i sigurojnë provat elektronike, duket se kjo nuk është arritur po në atë shkallë edhe nga gjyqtarët dhe prokurorët. Përvoja sugjeron se në pjesën më të madhe të rasteve, gjyqtarët dhe prokurorët hasin vështirësi kur përballen me realitetet e reja të botës kibernetike. Kështu që nevojiten përpjekje të posaçme që gjyqtarët dhe prokurorët të përshtaten që ta ndjekin penalisht dhe ta gjykojnë krimin kibernetik dhe t'i përdorin provat elektronike nëpërmjet trajnimit, krijimit të rrjeteve dhe specializimeve.

Ky koncept është krijuar që t'u vijë në ndihmë këtyre përpjekjeve. Ai është zhvilluar nga Projekti i Këshillit të Evropës për Krimin Kibernetik dhe nga Rrjeti i Lisbonës për institucionet e trajnimit të gjyqësorit në bashkëpunim me një grup pune të përbërë prej palëve të interesuara gjatë vitit 2009.

Qëllimi i këtij koncepti është t'u vijë në ndihmë institucioneve të trajnimit të gjyqësorit që të zhvillojnë programe trajnimi për krimin kibernetik dhe për provat elektronike për gjyqtarët dhe prokurorët dhe ta integrojë këtë trajnim në trajnimet e rregullta fillestare dhe ato të vazhduara (domethënë që ai të institucionalizohet). Përveç kësaj, ky koncept do të mbështesë krijimin e rrjeteve të gjyqtarëve dhe prokurorëve në mënyrë që njohuritë e tyre të përmirësohen dhe që të ketë një mbështetje të vazhdueshme – dhe jo vetëm *ad hoc* – për iniciativat për trajnime nga partnerët e interesuar.

Koncepti përbëhet nga këto elemente:

Objektivat

Trajnimi fillestar dhe trajnimi i vazhduar që ekziston aktualisht nuk u japin gjyqtarëve dhe prokurorëve atë nivel njohurish që nevojitet për t'u përballur me krimin kibernetik dhe provat elektronike.

Kështu që objektivat e konceptit të trajnimit për gjyqtarët dhe prokurorët duhet të jenë:

- Të krijohen mundësi për institucionet e trajnimit që ato të mund të ofrojnë trajnime fillestare dhe trajnime të vazhduara për krimin kibernetik bazuar në standarde ndërkombëtare
- T'u ofrohen një numri sa më të madh gjyqtarësh dhe prokurorësh të ardhshëm dhe atyre që tanimë janë në punë njohurish themelore për krimin kibernetik dhe për provat elektronike
- T'u sigurohet trajnim i kualifikuar një numri të domosdoshëm gjyqtarësh dhe prokurorësh
- Të mbështetet specializimi i vazhdueshëm dhe trajnimi teknik i gjyqtarëve dhe prokurorëve
- Të kontribuohet në përmirësimin e njohurive me anë të krijimit të lidhjeve ndërmjet gjyqtarëve dhe prokurorëve
- Të përkrahet aksesimi në iniciativat dhe rrjete të ndryshme trajnimi.

Masat e mëposhtme duhet të ndihmojnë në përmbushjen e këtyre objektivave:

1. Institucionalizimi i trajnimit fillestar

- Në vendet ku trajnimi fillestar është trajnim praktik në vendin e punës rekomandohet që të paktën një pjesë e këtij trajnimi të lidhet me krimin kibernetik dhe provat elektronike
- Në vende ku trajnimi fillestar ofrohet nga institucionet e trajnimit të gjyqësorit, kurrikulat e tyre duhet të përmbajnë të paktën një modul bazë për krimin kibernetik dhe provat elektronike. Përveç kësaj, këto çështje duhet të mbulohen nga modulet e detyrueshme që

trajtojnë ligjin lëndor dhe atë procedural. Duhet të ofrohen edhe module fakultative për njohuri të avancuara në fushën e krimit kibernetik dhe provave elektronike.

- Modulet e posaçme të trajnimit duhet të standardizohen në atë pikë sa ato të jenë të përsëritshme dhe t'u japin mundësi kandidatëve që të avancojnë nga nivelet fillestare në ato të avancuara.

2. Institucionalizimi i trajnimit të vazhduar

- Institucionet e trajnimit të vazhduar duhet të ofrojnë të paktën një modul bazë për krimin kibernetik dhe provat elektronike në mënyrë që t'u sigurojnë njohuri themelore atyre gjyqtarëve dhe prokurorëve që janë aktualisht në punë dhe të cilët nuk e kanë marrë këtë lloj trajnimi në trajnimin e tyre fillestar
- Përveç kësaj, këto institucione duhet të ofrojnë edhe kurse për njohuri të avancuara

3. Kurse/module të standardizuara dhe të përsëritshme

- Kurset ose modulet e standardizuara duhet të zhvillohen në atë mënyrë që ato të mund të përsëriten në një shkallë të gjerë duke bërë që ato të jenë të efektshme për sa i përket kostos dhe t'u japin mundësi gjyqtarëve e prokurorëve të ardhshëm, si dhe atyre që janë tanimë në punë të përparojnë nga niveli fillestar në atë të avancuar
- Duhet të vlerësohen kurset bazë ekzistuese të cilat mund të integrohen në kurrikulën e programeve fillestare ose të vazhduara të trajnimit. Më tej institucioneve të trajnimit fillestar dhe të vazhduar mund t'u rekomandohet një kurs standard.
- Po kështu mund të kryhet një vlerësim për kurset e nivelit të avancuar dhe më pas mund të rekomandohet një kurs i avancuar i standardizuar
- Trajnuesit duhet të trajnohen për ofrimin e këtyre kurseve në mënyrë që trajnimi të mund të ofrohet nga trajnuesit lokalë në gjuhët e vendeve përkatëse dhe të mos ketë shumë nevojë për trajnues ndërkombëtarë.

4. Aksesi në materialet e trajnimit/vetë-trajnimit

- Materialet e trajnimit duhet të zhvillohen në mënyrë që të pasqyrojnë standardet normale ndërkombëtare dhe praktikatat e mira. Ato duhet t'u ofrohen institucioneve të trajnimit në një mënyrë që është e efektshme për sa i përket kostos me qëllim që ato të ofrohen në vendet përkatëse
- Ndërsa gjyqtarët dhe prokurorët duhet të trajnohen kryesisht për zbatimin e legjisllacionit vendor, megjithatë është e mundur që të zhvillohen materiale trajnimi standarde në mënyrë që të lihet një hapësirë e mjaftueshme e nevojshme për të marrë në konsideratë sistemet dhe legjisllacionin vendor
- Duhet të zhvillohen dhe të ofrohen kurse online.

5. Qendrat pilot për trajnimin bazë dhe atë të avancuar

- Duhet të krijohen një numër qendrash pilot për trajnimin bazë dhe të avancuar të gjyqtarëve dhe prokurorëve për krimin kibernetik dhe provat elektronike për të testuar dhe zhvilluar më tej kurset dhe materialet e standardizuara, për të shpërndarë praktikatat e mira, për të kryer kërkime për trajnimet, për të mbajtur një regjistër të trajnuesve, për të ofruar trajnime për trajnuesit, për t'u ofruar trajnim vendeve të tjera të cilat kanë sisteme dhe gjuhë të ngjashme.
- Qendrat pilot duhet të koordinojnë punën e tyre me njëra-tjetrën me mbështetjen e Këshillit të Evropës
- Gjyqtarët dhe prokurorët të cilët përgatiten për t'u bërë specialistë duhet ta konsiderojnë idenë e pjesëmarrjes në trajnime nëpërmjet qendrave për ekselencën për organet e zbatimit të ligjit dhe për industrinë.

6. Përmirësimi i njohurive nëpërmjet rrjeteve

- Përveç trajnimit, komunikimi ndërmjet kolegëve, krijimi i rrjeteve të gjyqtarëve dhe prokurorëve, por edhe krijimi i lidhjeve me palët e interesuara kanë një rëndësi të veçantë
- Gjyqtarët dhe prokurorët duhet t'i përdorin rrjetet ekzistuese të gjyqtarëve dhe prokurorëve (si për shembull GPEN-i)
- Duhet të shqyrtohet ideja e krijimit të një rrjeti ndërkombëtar për krimin kibernetik dhe për gjyqtarët e krimeve elektronike (siç është GPEN për prokurorët) nga Këshilli i Evropës
- Krijimi i rrjetit ndërmjet institucioneve evropiane që ofrojnë trajnim për krimin kibernetik dhe provat elektronike duhet të mbështetet nga Këshilli i Evropës dhe nga Rrjeti Evropian për Trajnimin e Gjyqësorit
- Në mënyrë që të bëhet i mundur aksesi nga ana e gjyqtarëve dhe prokurorëve në këto rrjete dhe në rrjetet e shumta që kanë të bëjnë me krimin kibernetik, Këshilli i Evropës duhet të bëjë një plan të iniciativave dhe rrjeteve dhe të krijojë një portal i cili do të përmbajë linket, informacion të shkurtër dhe detaje të kontakteve për rrjete të ndryshme. Kjo gjithashtu duhet ta ndihmojë koordinimin ndërmjet rrjeteve. Përveç kësaj, ajo duhet ta bëjë më të lehtë aksesin në materialet dhe iniciativat ekzistuese të trajnimit.

7. Bashkëpunimi publik-privat

- Mbështetja e sektorit privat në trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve do të ishte e dobishme duke pasur parasysh që sektori privat ka ekspertizë të vlefshme në këtë fushë. Nga ana tjetër, gjyqtarët dhe prokurorët duhet të mbeten të pavarur dhe të paanshëm
- Institucionet e trajnimit të gjyqësorit mund ta shfrytëzojnë ekspertizën e sektorit privat kur krijojnë programe trajnimi, kur zhvillojnë materiale trajnimi dhe kur ofrojnë kurse
- Mbështetja që i jep industria institucioneve të trajnimit nuk duhet të shihet si mundësi që kësaj industrie i sigurohen vendime të favorshme në raste gjykimesh ose se kjo është e favorshme për biznes, por duhet parë si një mundësi për t'u siguruar që gjyqtarët dhe prokurorët të marrin informacionin e duhur për të arritur në vendime të mirëinformuara
- Sektori privat mund t'i mbështesë në mënyrë transparente organizatat ndërkombëtare apo ato kombëtare, komunitetin akademik, iniciativat trajnuese ose palë të treta të tjera, e këto, më pas, mbështesin institucionet e pavarura të trajnimit
- Ndërsa gjyqtarët dhe prokurorët duhet të kenë njohuri të përgjithshme të Internetit dhe krimin kibernetik, është e rëndësishme që ato të kenë edhe njohuri specifike për informacionet që lidhen me platformat e softuerit. Industria mund të sigurojë materiale për module specifike (dhe jo kurse të plota) mbi funksionimin e platformave të ndryshme.

Rrjeti i Lisbonës i Këshillit të Evropës e ka miratuar këtë koncept në shtator të vitit 2009 dhe ka rekomanduar që ai të shpërndahe në një shkallë të gjerë dhe të zbatohet nga institucionet e trajnimit të gjyqësorit. Ai ka vendosur që ta promovojë këtë koncept tek Këshilli Konsultativ i Gjyqtarëve Evropianë dhe tek Këshilli Konsultativ i Prokurorëve Evropianë, si dhe tek Komisioni Evropian për Efikasitetin e Drejtësisë (CEPEJ) për të siguruar mbështetjen më të madhe të mundshme për konceptin.

2 Hyrje

Në vitet e fundit, shoqëritë në të gjithë botën kanë bërë përparime të mëdha drejt kalimit në një shoqëri të informacionit. Teknologjia e informacionit dhe komunikimit (ICT) tani përshkon pothuajse çdo aspekt të jetës së njerëzve. Fakti që shoqëria po mbështetet gjithmonë e më shumë, e si rrjedhojë, po varet gjithmonë e më shumë nga teknologjia e informacionit dhe komunikimit e bën atë të ekspozuar ndaj kërcënimeve të tilla si krimi kibernetik, domethënë krimi i kryer kundër të dhënave dhe sistemeve kompjuterike ose nëpërmjet tyre.

Përveç një numri të madh veprash penale kundër teknologjisë së informacionit dhe komunikimit ose nëpërmjet saj, një numër gjithmonë e më i lartë i çështjeve të tjera që përfundojnë në gjykatë përfshijnë provat elektronike që janë memorizuar në një sistem kompjuterik ose në pajisje të tjera.

Kështu që gjyqtarët dhe prokurorët duhet të jenë të përgatitur të përballen me krimet kibernetike dhe provat elektronike. Siç shprehet nga Këshilli Konsultativ i Gjyqtarëve Evropianë¹, "është thelbësore që gjyqtarët, pasi të kenë mbaruar ciklin e plotë të studimeve, të marrin një trajnim të detajuar, të larmishëm që ata të jenë të aftë t'i kryejnë detyrat e tyre në mënyrë të kënaqshme" (para 3), "Një trajnim i tillë është gjithashtu një garanci për pavarësinë dhe paanshmërinë e tyre" (para 4), dhe se trajnimi duhet "të ketë parasysh nevojën për t'u mirinformuar dhe për të njohur gjerësisht çështje të ndryshme që pasqyrojnë kompleksitetin e jetës në shoqëri" (para 27). Aq e madhe është rëndësia e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit në shoqëritë e sotme sa që gjyqtarët dhe prokurorët duhet të kenë të paktën disa njohuri bazë të këtyre teknologjive dhe të problemeve që lidhen me to.

Ndërsa në shumë vende, organet e zbatimit të ligjit kanë arritur t'i fuqizojnë kapacitetet e tyre për të hetuar krimet kibernetike dhe për të siguruar provat elektronike, kjo duket se ka ndodhur në një shkallë më të ulët për gjyqtarët dhe prokurorët, të cilët megjithatë luajnë një rol kyç në proceset ligjore penale. Përvoja sugjeron që në pjesën më të madhe të çështjeve, gjyqtarët dhe prokurorët hasin vështirësi në përballjen me realitetet e reja të botës kibernetike.

Për këtë arsye duhen bërë përpjekje të posaçme në drejtim të aftësimit të gjyqtarëve dhe prokurorëve për t'i ndjekur dhe gjykuar krimet kibernetike dhe për të përdorur provat elektronike nëpërmjet trajnimit, krijimit të rrjeteve dhe specializimit.

Ekspertiza e sektorit privat në lidhje me teknologjitë e reja ka qenë shumë e rëndësishme për trajnimin e organeve të zbatimit të ligjit. Ajo do të jetë e dobishme edhe për trajnimin e gjyqësorit² por deri tani ky potencial nuk është shfrytëzuar aq sa duhet. Nga ana tjetër, duhet ruajtur pavarësia dhe paanshmëria e gjyqtarëve dhe prokurorëve. Rrjedhimisht nevojiten mënyra novatore që të sigurojnë pavarësinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve, në të njëjtën kohë që u duhet dhënë mundësia atyre që të kenë akses në ekspertizën e sektorit privat dhe të kuptojnë se si funksionon industria dhe teknologjia. Koncepti që propozohet këtu tregon se si institucionet e trajnimit të gjyqësorit mund të përfitojnë nga mbështetja e industrisë dhe botës akademike nga programet e standardizuara të trajnimit dhe mjete të tjera.

Qëllimi i konceptit i paraqitur në këtë raport është që të ndihmojë institucionet e trajnimit të gjyqësorit për të zhvilluar programe trajnimi për krimin kibernetik dhe provat elektronike për gjyqtarët dhe prokurorët dhe ta integrojë këtë trajnim në trajnimin e rregullt fillestar dhe atë të vazhduar (domethënë ta institucionalizojë atë).

¹ Opinioni nr. 4 për trajnimin e duhur fillestar dhe të vazhduar për gjyqtarët në nivel kombëtar dhe në nivel evropian (CCJE (2003) Op nr. 4)

² Shih studimin e botuar në mars të vitit 2009: "Bashkëpunimi ndërmjet organeve të zbatimit të ligjit, Industrisë dhe Botës akademike për t'i ofruar një trajnim të vazhdueshëm afatgjatë personelit kryesor përgjegjës për krimin kibernetik")

Koncepti bazohet në informacionin e marrë nga institucionet e trajnimit në Belgjikë, Kroaci, Gjeorgji, Gjermani, Francë, Vendet e Ulëta, Poloni, Portugali, Rumani, Spanjë, 'Ish-Republikën Jugosllave të Maqedonisë' dhe Mbretërinë e Bashkuar (përgjigjet e një pyetësi të marrë në qershor të vitit 2009), një seminar të zhvilluar në Portugali në qershor të vitit 2009 me përfaqësues nga Belgjika, Irlanda, Italia, Portugalia, Vendet e Ulëta dhe Mbretëria e Bashkuar, si dhe nga sektori privat dhe një seminar i zhvilluar në Strasburg në 3 dhe 4 shtator të vitit 2009 me pjesëmarrjen e përfaqësuesve nga institucionet e trajnimit, gjyqtarëve dhe prokurorëve nga vendet e lartpërmendura, të sektorit privat, si dhe të Rrjetit Evropian të Trajnimit të Gjyqësorit dhe Rrjetit të Lisbonës të Këshillit të Evropës³.

Ky proces, ku u përfshinë disa palë të interesuara çoi në përgatitjen – për herë të parë – të një koncepti për trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve në fushën e krimit kibernetik dhe çështjeve që kanë të bëjnë me provat elektronike. Fakti që ky proces ka disa pjesëmarrës do ta bëjë më të lehtë bashkëpunimin e palëve të ndryshme të interesuara si dhe konvergimin e njohurive dhe ekspertizës për zbatimin e konceptit.

Rrjeti i Lisbonës i Këshillit të Evropës e miratoi këtë koncept në shtator të vitit 2009 dhe rekomandoi që ai të shpërndahet në një shkallë të gjerë dhe të zbatohet nga institucionet e trajnimit të gjyqësorit. Ai ka vendosur që ta promovojë këtë koncept tek Këshilli Konsultativ i Gjyqtarëve Evropianë dhe tek Këshilli Konsultativ i Prokurorëve Evropianë, si dhe tek Komisioni Evropian për Efikasitetin e Drejtësisë (CEPEJ) për të siguruar mbështetjen më të madhe të mundshme për konceptin.

³ Rrjeti i Lisbonës për Shkëmbimin e Informacionit ndërmjet Personave dhe Organeve Përgjegjëse për Trajnimin e Gjyqtarëve

3 Institucionet⁴ dhe sistemet e trajnimit

Në Evropë – dhe po kështu edhe në rajone të tjera – sistemet për trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve janë shumë të larmishme⁵.

Për sa i përket trajnimit fillestar, sistemet normalisht përbëhen nga një ose disa prej këtyre sistemeve⁶:

- Sistemi A: Kandidatët – pasi kanë përfunduar studimet për juridik në nivelin universitar dhe, zakonisht, pasi e kanë kaluar një provim pranimit – marrin një trajnim të posaçëm në një qendër trajnimit për gjyqësorin për t'u bërë gjyqtarë dhe/ose prokurorë. Ndonjëherë gjyqtarët dhe prokurorët e ardhshëm trajnohen së bashku, në raste të tjera ata trajnohen në institucione të ndryshme.
- Sistemi B: Kandidatët – pasi kanë përfunduar studimet për juridik në nivelin universitar – fitojnë përvojë praktike në vendin e punës (ndonjëherë në një formë të formalizuar stazhi) në prokurori, gjykata, zyra ligjore apo institucione të tjera – para se të kalojnë një provim që u jep atyre të drejtën të punojnë si avokatë, prokurorë dhe gjyqtarë. Nuk përfshihet ndonjë institucion i veçantë i centralizuar⁷.

Trajnimi i vazhduar, domethënë, trajnimi profesional i vazhdueshëm i gjyqtarëve dhe prokurorëve që janë tashmë në detyrë, ofrohet ose nga institucionet publike të trajnimit të gjyqësorit të cilat janë përgjegjëse edhe për trajnimin fillestar (për shembull, në Francë, Gjeorgji, Vendet e Ulëta, Poloni, Portugali, Rumani, Spanjë, 'Ish-Republika Jugosllave e Maqedonisë', Kroaci) e institucione trajnimit që janë krijuar posaçërisht për trajnimin e vazhduar (për shembull, në Gjermani), ose nga institucione të tjera publike, organizata joqeveritare, organizata ndërkombëtare ose sektori privat. Në disa raste kjo është e parashikuar në planet vjetore të trajnimit ose mund të ofrohet *ad hoc*. Në shumicën e rasteve, trajnimi i vazhduar është fakultativ, përveç rasteve kur gjyqtarët dhe prokurorët punojnë në gjykata të specializuara (për shembull, në Rumani).

⁴ Termi 'institucion trajnimit', për qëllimet e këtij dokumenti, i referohet çdo lloj organi përgjegjës për trajnimin.

⁵ Siç shprehet nga Këshilli Konsultativ për Gjyqtarët i Këshillit të Evropës në vitin 2003: "Ka dallime të mëdha ndërmjet vendeve evropiane për sa i përket trajnimit fillestar dhe të vazhduar të gjyqtarëve. Këto dallime janë pjesërisht të lidhura me tiparet e veçanta të sistemeve të ndryshme gjyqësore, por në disa drejtime ato nuk duket të jenë të pashmangshme ose të domosdoshme. Disa vende ofrojnë trajnime formale të gjata në kohë në institucione të specializuara, të ndjekura nga trajnime intensive të mëtejshme. Vende të tjera ofrojnë një lloj stazhi pune nën mbikqyrjen e një gjyqtari me përvojë, i cili jep njohuri dhe këshillim profesional në bazë të shembujve konkretë, duke treguar se cila metodë duhet përdorur dhe duke shmangur çdo lloj didaktizmi. Vendet e së drejtës anglo-saksone (*common law*) mbështeten shumë tek përvoja e gjatë profesionale, në përgjithësi si avokatë. Ndërmjet këtyre mundësive, ka një gamë të gjerë vendesh në të cilat trajnimi, në shkallë të ndryshme, është i organizuar dhe i detyrueshëm."

Opinion nr. 4 i Këshillit Konsultativ të Gjyqtarëve Evropianë (CCJE) drejtuar Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës mbi trajnimin e duhur fillestar dhe të vazhduar për gjyqtarët në nivel kombëtar dhe në nivel evropian (CCJE (2003) Op. Nr. 4; Nëntor 2003).

⁶ Shih Shtojcën për informacion të mëtejshëm.

⁷ Duhet përmendur këtu veçantitë e sistemit anglo-sakson (*common law*). Në Mbretërinë e Bashkuar, për shembull, gjyqtarët caktohen nga radhët e praktikantëve me përvojë. Ka edhe një mundësi për ata praktikantë të cilët nuk janë gjyqtarë me kohë të plotë që të punojnë si gjyqtarë me kohë të pjesshme të paktën një muaj në vit, e pas kësaj një pjesë e mirë e tyre caktohen si gjyqtarë me kohë të plotë. Përveç kësaj, ka shumë njerëz që nuk janë nga radhët e gjyqtarëve të cilët punojnë me kohë të pjesshme dhe caktohen si anëtarë të Gjykatave (civile) dhe Gjykatave të shkallës së ulët (kryesisht penale). Përpara çdo lloj caktimi në detyrë dhe pasi kandidatët caktohen në detyrë ekzistojnë programe trajnimit të veçanta.

Në më të shumtën e rasteve kurrikulat për trajnimin fillestar dhe atë të vazhduar kërkojnë një proces rishikimi dhe miratimi, ndonëse ka më shumë fleksibilitet kur bëhet fjalë për trajnimin fakultativ të vazhduar. Për shembull:

- Në Francë kurrikulat krijohen pas konsultimeve ndërmjet gjyqësorit, stafit ligjor dhe departamenteve të Ministrisë së Drejtësisë. Më pas programi i trajnimit i dorëzohet Bordit të Drejtorëve të shkollës për miratim.
- Në Gjermani, Konferenca e Programimit të Akademisë Juridike Gjermane – që përfshin përfaqësues të administratave të ndryshme të sistemeve gjyqësore si dhe përfaqësues të shoqatave profesioniste të gjyqtarëve dhe prokurorëve – është përgjegjëse për përgatitjen e kurrikulave për trajnimin e vazhduar në akademi.
- Në Poloni, në 30 prill të çdo viti, dorëzohen propozime nga departamentet e Ministrisë së Drejtësisë, kryetarët e gjykatave, dhe prokuroritë. Në bazë të këtyre propozimeve, Drejtori i Shkollës Kombëtare i paraqet për miratim Bordit të Programeve brenda 30 korrikut programin e aktiviteteve trajnuese për vitin në vazhdim. Pasi miratohet nga Ministri i Drejtësisë, programi i trajnimeve i çohet departamenteve përkatëse të Ministrisë së Drejtësisë, kryetarëve të gjykatave të apelit dhe prokurorëve publikë të apelit.
- Në Rumani, strategjia për trajnimin fillestar dhe të vazhduar miratohet nga Këshilli Shkencor i Institutit Kombëtar të Magjistratëve dhe Këshillit të Lartë të Magjistratëve.
- Në Spanjë, kurrikulat dhe programet e trajnimit përgatiten nga një komitet pedagogjik që përbëhet nga ekspertë në çështje ligjore të cilët konsultohen me shoqatat e gjyqtarëve ose me gjyqtarë të veçantë. Kurrikulat si për trajnimin fillestar ashtu edhe për atë të vazhduar për gjyqtarët në fund miratohen nga Këshilli i Përgjithshëm i Gjyqësorit.
- Në Portugali, çdo vit përpunohet dhe zhvillohet një program trajnimi nga Qendra për Studimet Gjyqësore. Ndërsa kurrikula e trajnimit fillestar përcaktohet nga ligji, trajnimi i vazhduar ndryshon çdo vit në bazë të nevojave që dalin nga praktika. Programi i trajnimit krijohet pas konsultimeve me Këshillat e Larta të Gjyqësorit, Gjykatave të Taksave dhe atyre Administrative, si dhe Prokurorisë.
- Në Belgjikë, çdo vit zhvillohen programe formimi të përgjithshme dhe programe formimi më të posaçme nga "Instituti i formimit gjyqësor" ose nën mbikqyrjen e këtij instituti. Ky Institut është krijuar së fundmi me anë të një ligji (31/01/07) dhe ka qenë aktiv qëkur filloi punë në vitin 2009. Krimi kibernetik mund të përfshihet në trajnimin (shpesh fakultativ) të vazhduar.
- Në Vendet e Ulëta, Këshilli i Gjyqtarëve dhe Këshilli i Prokurorëve të Përgjithshëm (të cilët së bashku formojnë organizatën instruktuese për institucionin e trajnimit – SSR) vendosin nëse ka apo jo buxhet për një trajnim të propozuar. Propozimet mund të bëhen, për shembull, nga prokurorët ose gjyqtarët ose nga lektorët e SSR-së dhe, nëse buxheti është i disponueshëm dhe jepet, atëherë trajnimi zhvillohet nga ekspertët përkatës të SSR-së, prokuroria, gjyqtarët dhe, aty ku është e nevojshme, nga palët e treta, përfshi ato private.
- Në Kroaci, kurrikulat për trajnimin fillestar dhe planet për trajnimin e vazhduar zhvillohen në bashkëpunim me Këshillin Konsultativ dhe me Këshillin e Programeve në Akademinë Gjyqësore. Këshilli i Programeve identifikon përparësitë e trajnimeve dhe dorëzon propozimin për kurrikulat vjetore të planifikuara dhe për trajnimin profesional. Këshilli Konsultativ e miraton dokumentin dhe jep udhëzime për përcaktimin e strategjisë së trajnimit profesional. Anëtarët e të dy Këshillave janë ekspertë të njohur ligjorë dhe përfaqësues nga të gjithë grupet e synuar të Akademisë Gjyqësore.

Institucionet e trajnimit mund të shfrytëzojnë ekspertizën e jashtme, veçanërisht nëse çështjet janë specifike dhe teknike si në rastin e krimin kibernetik dhe provave elektronike. Për shembull:

- Në Gjermani, Akademia Gjyqësore Gjermane i përdor gjerësisht lektorët e jashtëm të cilët janë kryesisht profesionistë ose kërkues të fushës ligjore por ka raste që ata janë edhe ekspertë të industrisë.
- Në Vendet e Ulëta, konsulentët dhe ekspertët e industrisë përfshihen në zhvillimin e kurseve të trajnimit dhe në kryerjen e sesioneve të trajnimit.

- Në Rumani, Instituti Kombëtar i Magjistratëve mbështetet tek trajnuesit dhe lektorët e jashtëm në fusha të specializuara si për shembull krimi kibernetik (për shembull Këshilli i Evropës, Departamenti Amerikan i Drejtësisë, FBI-ja, Shërbimet Sekrete Amerikane, si edhe sektori privat, si eBay, Visa, American Express, Amazon, PayPal, Microsoft) dhe sidomos për trajnimin e trajnuesve.
- Në Spanjë, Këshilli i Përgjithshëm i Gjyqësorit ka nënshkruar marrëveshje me kompanitë e sektorit privat (CYBEX, Logality) për të siguruar trajnime në fushën e krimit kibernetik dhe ekspertizës kibernetike. Përveç kësaj, ekspertët e sektorit privat marrin pjesë në trajnime gjyqësore.
- Në Portugali, pjesa më e madhe e trajnuesve të Qendrës për Studime Gjyqësore janë gjyqtarë ose prokurorë. Për trajnimet e vazhduara (për shembull seminare ose kurse të shkurtra) mund të përfshihen trajnues nga sektori privat dhe ekspertë të tjerë.
- Në Kroaci, përfshihen specialistë nga njësitë e policisë që luftojnë krimin e organizuar dhe atë ekonomik në zhvillimin dhe kryerjen e trajnimit.
- Në Belgjikë, një përqindje e lartë e buxhetit që caktohet për trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve organizohet nga universitetet. Megjithatë, në disa programe trajnimi është e mundur të përfshihen ekspertë nga sektori privat.

Ajo që mund të thuhet për trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve për krimin kibernetik/provat elektronike është se:

- Si rregull, gjyqtarët dhe prokurorët e fillojnë trajnimin e tyre me studimet në nivel universitar. Supozohet se sa më shumë të rregullohen nga legjislacioni çështjet e krimit kibernetik dhe ato që lidhen me provat elektronike, aq më shumë do të pasqyrohen këto çështje në librat shkollorë dhe në kurrikulat e studimeve për drejtësi. Megjithatë, mund të jetë e dobishme që t'u bëhen sugjerime në këtë drejtim atyre që janë përgjegjës për përgatitjen e materialeve në kurset në nivel universitar.
- Në vendet ku trajnimi fillestar kryhet nga institucionet e trajnimit të gjyqësorit duhet të mundësohet përfshirja në kurrikula e trajnimit për krimin kibernetik/provat elektronike.
- Kjo është më pak e mundur në ato raste kur trajnimi fillestar ndodh në vendin e punës.
- Në pjesën më të madhe të vendeve, ekzistojnë institucionet e trajnimit të gjyqësorit që ofrojnë trajnime të vazhduara, kështu që duhet të jetë e mundur që në kurrikula të përfshihen çështje që lidhen me krimin kibernetik/provat elektronike.
- Ndërsa trajnimi i vazhduar ka mundësi të kryhet *ad hoc*, për t'i përfshirë trajnimet për krimin kibernetik/trajnimet për provat elektronike në kurrikulat formale – duke e institucionalizuar kështu këtë trajnim – nevojiten procedura dhe miratime formale.
- Trajnimi i vazhduar është zakonisht fakultativ. Sfida ka të bëjë me bindjen e gjyqtarëve dhe prokurorëve që ata të pranojnë të trajnohen në një fushë teknike siç është ajo e krimit kibernetik/provave elektronike⁸.
- Ekspertiza e jashtme nga sektori publik apo privat mund të kërkohet dhe mund të përdoret për zhvillimin e kurseve të trajnimit, trajnimin e trajnuesve dhe për kryerjen e kurseve të trajnimit.

⁸ Në Portugali, trajnimi i vazhduar është i detyrueshëm (domethënë çdo gjyqtar dhe prokuror duhet të ndjekë të paktën dy sesione trajnimi në vit) ose në Rumani ai mund të jetë i detyrueshëm në disa raste.

4 Aftësitë dhe njohuritë që kërkohen nga gjyqtarët dhe prokurorët

Është e qartë se një numër më i madh çështjesh penale, por edhe çështjesh civile e administrative që dalin në gjyq janë të lidhura në një mënyrë a në një tjetër me teknologjinë e informacionit dhe komunikimit, dhe se pjesa më e madhe e gjyqtarëve dhe prokurorëve të çështjeve penale në mos do të përballen direkt me krimin kibernetik, do t'u duhet të përballen me çështje që lidhen me provat elektronike. Kështu që nuk është e mjaftueshme që të trajnohen vetëm disa gjyqtarë dhe prokurorë të specializuar.

Duhet që njohuritë që lidhen me krimin kibernetik dhe provat elektronike të përfshihen në njohuritë e përgjithshme që merren nga gjyqtarët dhe prokurorët: prandaj duhet që të gjithë gjyqtarët dhe prokurorët – ose sa më shumë që të jetë e mundur – të marrin të paktën një trajnim bazë në çështje që lidhen me krimin kibernetik dhe provat elektronike. Këto njohuri bazë duhet të merren me anë të trajnimeve fillestare për gjyqtarët dhe prokurorët e ardhshëm, dhe me anë të trajnimeve të vazhduara për gjyqtarët dhe prokurorët që janë në detyrë.

Nga ana tjetër, këto çështje janë shumë teknike dhe që ndryshojnë vazhdimisht, prandaj nuk mund të mendohet se gjyqtarët dhe prokurorët në përgjithësi janë në gjendje të jenë gjithmonë të përditësuar me zhvillimet teknologjike. Kështu që është e nevojshme që t'u jepen njohuri të avancuara një numri të mjaftueshëm gjyqtarësh dhe prokurorësh të cilët specializohen në krimin kibernetik dhe provat elektronike.

4.1 Njohuri bazë

Në pjesën më të madhe të sistemeve gjyqësore nuk mund të parashikohet se cili gjyqtar do të merret me një çështje të caktuar (parimi i gjyqarit natyror) kështu që, në fund të fundit, të gjithë gjyqtarët, gjyqtarët hetues dhe prokurorët duhet të kenë njohuri bazë në çështjet që lidhen me krimin kibernetik dhe provat elektronike: "Njohuri bazë" do të thotë që ata të jenë në gjendje të kuptojnë:

- Kompjuterët dhe rrjetet: si punojnë ato, nocionet bazë se si funksionon Interneti, roli i ofruesve të shërbimeve, sfidat e veçanta me të cilat përballen gjyqtarët dhe prokurorët
- Krimi kibernetik: si përdoret teknologjia e informacionit dhe komunikimit në kryerjen e krimeve
- Legjislacioni mbi krimin kibernetik: legjislacioni i brendshëm (përfshi të drejtën e precedentit ligjor) dhe standardet ndërkombëtare
- Juridiksioni dhe kompetencat territoriale
- Provat elektronike: procedurat teknike dhe vlerësimet ligjore

Si rezultat i këtij trajnimi bazë, gjyqtarët dhe prokurorët duhet të jenë në gjendje të:

- Të bëjnë lidhjen ndërmjet veprave penale dhe dispozitave të legjislacionit të brendshëm
- Të miratojnë teknikat e hetimit
- Të urdhërojnë kërkimin dhe konfiskimin e sistemeve kompjuterike dhe paraqitjen e provave elektronike
- Të përshpejtojnë bashkëpunimin ndërkombëtar
- Të marrin në pyetje dëshmitarë dhe ekspertë
- Të paraqesin/vërtetojnë provat elektronike.

Më poshtë është dhënë një shembull i një kursi tipik për trajnimin bazë për gjyqtarë dhe prokurorë.

Shembull: Trajnim për krimin kibernetik dhe provat elektronike – një model tipik i krijuar për të dhënë njohuri bazë

Objektivi i kursit	Në fund të kursit gjyqtarët dhe prokurorët duhet të kenë marrë njohuritë bazë për krimin kibernetik dhe provat elektronike, se si mund të përballen me këto çështje gjyqtarët dhe prokurorët, cilat ligje lëndore dhe procedurale dhe cilat teknologji mund të përdoren, se çfarë masash urgjente dhe efikase mund të merren dhe se çfarë bashkëpunimi ndërkombëtar i zgjeruar mund të kryhet
Sesioni 1	Rreth krimit kibernetik <ul style="list-style-type: none"> ➤ Pse duhet të shqetësohemi për krimin kibernetik? ➤ Ç'është krimi kibernetik? ➤ Sfidat për gjyqtarët dhe prokurorët ➤ Legjislacioni i brendshëm dhe standardet ndërkombëtare
Sesioni 2	Teknologjia <ul style="list-style-type: none"> ➤ Funksionimi i Internetit (nacionet bazë) ➤ Fjalor i termave ➤ Protokollet
Sesioni 3	Krimi kibernetik si një vepër penale në legjislacionin e brendshëm <ul style="list-style-type: none"> ➤ Veprat penale kundër të dhënave dhe sistemeve kompjuterike ➤ Mashtrimet dhe falsifikimet e lidhura me kompjuterët ➤ Veprat penale të lidhura me përmbajtjen (pornografia e fëmijëve, ksenofobia, racizmi) ➤ Veprat penale të lidhura me pasurinë intelektuale ➤ Vendimet e gjykatave/e drejta e precedentit ligjor
Sesioni 4	Provat elektronike <ul style="list-style-type: none"> ➤ Rreth provave elektronike: përcaktime dhe karakteristika ➤ Kërkesat për provat elektronike ➤ Ekspertiza kompjuterike
Sesioni 5	Ligji procedural/masat e hetimit <ul style="list-style-type: none"> ➤ Juridiksioni dhe kompetencat territoriale ➤ Ruajtja e përshpejtuar e të dhënave kompjuterike ➤ Urdhra/mandate për paraqitje ➤ Kërkimi dhe konfiskimi i të dhënave kompjuterike ➤ Interceptimi i të dhënave të përmbajtjes dhe të dhënave të trafikut ➤ Garancitë
Sesioni 6	Ndërveprimi me sektorin privat
Sesioni 7	Bashkëpunimi ndërkombëtar <ul style="list-style-type: none"> ➤ Konventa për Krimin në Fushën e Kibernetikës si një kuadër për bashkëpunimin ndërkombëtar ➤ Parime të përgjithshme ➤ Masa provizore dhe roli i pikave të kontaktit që funksionojnë 24 orë në ditë, 7 ditë në javë (pikat e kontaktit 24/7) ➤ Ndihma e ndërsjelltë juridike dhe roli i autoriteteve kompetente
Sesioni 8	Vlerësimi dhe përfundimi
Logjistika dhe materialet	Trajnimi mund të kryhet online ose në një sallë. Nëse kryhet në sallë: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Mjafton një sallë trajnimi ku të ketë një kompjuter dhe një projektor për prezantimet (meqenëse ky kurs nuk përfshin ushtrime praktike, si për shembull demonstrimi i softuerit të ekspertizës kompjuterike ose teknikat e hetimit, nuk nevojitet laborator i kompjuterëve) ➤ Ekstrakte të nevojshme nga legjislacioni i brendshëm lëndor dhe procedural ➤ Konventa e Budapestit për Krimin Kibernetik, përfshi raportin shpjgues ➤ Një manual shpjgues që të përmbajë fjalor termash dhe të dhëna të tjera shpjeguese ➤ Nëse leksionet jepen në gjuhë të huaj, duhet të merret parasysh përkthimi i tyre dhe përkthimi i materialeve.

4.2 Njohuri të avancuara

Ndonjëherë, njohuritë bazë nuk janë të mjaftueshme për t'u marrë me një çështje gjyqësore që lidhet me krimin kibernetik. Për t'u përballur me këto lloj situatash, kërkohet që një numër i konsiderueshëm gjyqtarësh, gjyqtarësh hetues dhe prokurorësh të kenë njohuri të avancuara në mënyrë që të hetojnë/ndjekin penalisht/gjykojnë çështje komplekse që lidhen me krimin kibernetik dhe provat elektronike, ose t'u vijnë në ndihmë prokurorëve dhe gjyqtarëve të tjerë.

Në disa vende, janë krijuar njësi ose departamente të specializuara të prokurorisë (për shembull Rumani, Serbi), në vende të tjera shërbimet më të zgjeruara të prokurorisë kanë një numër të specializuar prokurorësh. Në Vendet e Ulëta, programi "intensiveringsprogramma" ('Programi i Intensifikimit për Krimin Kibernetik') ka nisur punën dhe ka si qëllim që, ndër të tjera, të sigurojë që të ketë të paktën një prokuror të specializuar për krimin kibernetik në secilën nga njëmbëdhjetë zyrat më të mëdha. Në Itali, në bazë të legjislacionit të ri mbi krimin kibernetik, 29 zyra prokurorie tani kanë juridiksion për çështjet e krimit kibernetik. Në Portugali, Prokuroria e Distriktit të Lisbonës ka një seksion të specializuar në fushën e krimit kompjuterik, ku edhe shpërndahen këto hetime.

Në disa vende, disa prokurorë të caktuar mund të mbikqyrin punën e njësive të policisë që merren me krimet që lidhen me teknologjinë. Në shumë vende, prokuroria është e organizuar në formë hierarkike, në mënyrë të atillë që një prokuror i lartë mund t'ia caktojë një çështje një prokurori të specializuar. Në këtë mënyrë është e mundur të identifikohen prokurorët që duhet të kenë një nivel të avancuar njohurish.

Për sa i përket gjyqtarëve në disa vende është e mundur që çështjet që lidhen me krimin kibernetik t'i caktohen një gjyqtari të specializuar në një gjykatë që trajton kategori të caktuara krimi, si për shembull krimi i organizuar. Një shembull i tillë (ndoshta i vetmi në Evropë) është Serbia, ku një departament i posaçëm në gjykatën e rrethit të Beogradit trajton çështjet e krimit kibernetik. Megjithatë, duke pasur parasysh parimin e gjyqtarit natyror në pjesën më të madhe të sistemeve gjyqësore, nevojitet një qasje tjetër. Në Vendet e Ulëta, ndoshta rasti i vetëm në Evropë, janë krijuar pesë qendra me gjyqtarë të specializuar që shërbejnë si burim për gjyqtarët e tjerë. Në Spanjë, është diskutuar një propozim i ngjashëm nga Këshilli i Përgjithshëm i Gjyqësorit sipas të cilit një grup gjyqtarësh të specializuar në krimin kibernetik dhe provat elektronike do t'u vijnë në ndihmë dhe do të këshillojnë gjyqtarët e tjerë. Në Belgjikë, ligji nuk kërkon ndonjë specializim, por pjesa më e madhe e gjykatave e kanë mundësinë që t'i kërkojnë një ose më shumë anëtarëve të tyre që të specializohen. Fakti që këto çështje i caktohen këtyre gjyqtarëve të specializuar është një çështje që i përket organizimit të brendshëm të gjykatave. Ka raste kur kompetencat për gjykimin e disa çështjeve me ligj u jepen gjykatave të caktuara në vend (Bruksel). Megjithatë, në pjesën më të madhe të çështjeve kompetencat përcaktohen nga vendi ku kryhet vepra penale dhe nuk është e thënë që të ketë gjithmonë një gjyqtar/prokuror të specializuar në atë vend të caktuar. Në shumë vende mund të ketë gjykata që merren me çështjet e krimit kibernetik më shpesh se sa disa gjykata të tjera, dhe rrjedhimisht kanë nevojë për një nivel më të lartë specializimi se gjykatat e tjera.

"Njohuri të avancuara" nënkupton që gjyqtarët dhe prokurorët duhet t'i njohin praktikisht dhe të jenë në gjendje t'i zbatojnë njohuritë që kanë në lidhje me:

- Kompjuterët dhe rrjetet:
 - Fjalori i termave të kompjuterit dhe krimit kibernetik
 - Funksionimi i Internetit
 - Protokollat dhe teknologjia
 - Roli i ofruesve të shërbimit

- Krimi kibernetik
 - Tendencat e krimit kibernetik
 - Tipologjitë: Kategori dhe teknika të caktuara të krimit kibernetik (për shembull phishing (dërgimi i postës elektronike mashtruese nga burime të cilat shtiren se janë të besueshme me qëllim për të marrë informacione personale), botnets (kompjuterë të cilët dërgojnë postë elektronike të dëmshme pa dijeninë e përdoruesve të tyre) dhe të tjerë malware (softuerë të dëmshëm), pornografia e fëmijëve)
 - Shembuj dhe simulime praktike

- Legjisllacioni për krimin kibernetik
 - Legjisllacioni i brendshëm dhe e drejta e precedentit ligjor
 - Bashkëpunimi ndërkombëtar: marrëveshjet ndërkombëtare dhe dypalëshe, kanalet e bashkëpunimit gjyqësor dhe mjetet praktike për bashkëpunimin e përsheptuar

- Hetimi dhe provat elektronike:
 - Juridiksioni dhe kompetencat territoriale
 - Dispozitat e ligjit procedural dhe zbatimi praktik i tyre
 - Hapat për kërkimin, konfiskimin dhe ruajtjen e provave elektronike
 - Karakteristikat e softuerëve të ekspertizës
 - Identifikimi i të dyshuarve
 - Ndjekja e parave që vijnë nga krimi
 - Garancitë dhe kushtet
 - Paraqitja në gjykatë e provave elektronike.

Shembull: Trajnim për krimin kibernetik dhe provat elektronike – një modul tipi për njohuri të avancuara⁹

Objektivi i kursit	Në fund të kursit gjyqtarët dhe prokurorët duhet të kenë marrë njohuri të avancuara që mund të përdoren në praktikë në lidhje me funksionimin e kompjuterëve dhe rrjeteve, me atë se çfarë është krimi kibernetik, legjisllacioni për krimin kibernetik, juridiksioni, mjetet e hetimit dhe provat elektronike, dhe bashkëpunimi ndërkombëtar
Sesioni 1	Kompjuterët dhe rrjetet
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Fjalor i termave të kompjuterit dhe krimit kibernetik ➤ Funksionimi i infrastrukturës së teknologjisë së informacionit dhe komunikimit/Internetit <ul style="list-style-type: none"> - Protokollat dhe teknologjia - Si komunikojnë kompjuterët - Hetimi i IP (Protokollit të Internetit) dhe provave elektronike – numrat dhe emrat e kompjuterëve - Roli i ofruesve të shërbimit ➤ Informacioni në Internet <ul style="list-style-type: none"> - Mbledhja e informacionit - Përdorimi i bazave të të dhënave (të fshehura) të Internetit ➤ Profilet e grupeve sociale <ul style="list-style-type: none"> - Mënyrat e komunikimit - Mënyrat e anonimitetit (fshehtësisë) ➤ Zbulimi/identifikimi i vendndodhjes dhe identitetit të kompjuterëve, kompanive dhe personave në Internet

⁹ Bazuar në përgjigjet e pyetësorit dhe shembullin e marrë nga Vendet e Ulëta.

Sesioni 2	<p>Krimi kibernetik dhe rreziqet e sigurisë</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tendencat e krimit kibernetik ➤ Tipologjitë: Kategori dhe teknika të veçanta të krimit kibernetik (për shembull phishing (dërgimi i postës elektronike mashtruese nga burime të cilat shtiren se janë të besueshme me qëllim për të marrë informacione personale), botnets (kompjuterë të cilët dërgojnë postë elektronike të dëmshme pa dijeninë e përdoruesve të tyre) dhe të tjerë malware (softuerë të dëmshëm), pornografia e fëmijëve) ➤ Si e përdorin kriminelët teknologjinë e informacionit dhe komunikimit ➤ Shkelësit e ligjit ➤ Efekti i krimit kibernetik ➤ Si të rritet siguria e teknologjive të informacionit dhe komunikimit ➤ Shembuj dhe simulime praktike
Sesioni 3	<p>Legjislacioni për krimin kibernetik: E drejta penale lëndore</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Vepra penale kundër të dhënave dhe sistemeve kompjuterike ➤ Mashtrimet dhe falsifikimet e lidhura me kompjuterët ➤ Veprat penale të lidhura me përmbajtjen (pornografia e fëmijëve, krimet e urrejtjes (e nxitura nga paragjykimet)) ➤ Veprat penale të lidhura me pasurinë intelektuale ➤ Vendimet e gjykatave/ e drejta e precedentit ligjor
Sesioni 4	<p>Hetimi dhe provat elektronike</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Provat elektronike <ul style="list-style-type: none"> - Gjurmët në kompjutera, Internet, komunikimin elektronik - Hapa për kërkimin, konfiskimin dhe ruajtjen e provave elektronike - Karakteristika të softuerëve të ekspertizës - Identifikimi i të dyshuarve - Ndjekja e parave që vijnë nga krimi - Garancitë dhe kushtet - Menaxhimi/përgatitja e çështjeve - Paraqitja në gjykatë e provave elektronike ➤ Organizimi i organeve të zbatimit të ligjit në lidhje me krimin kibernetik/provat elektronike ➤ Raste studimore
Sesioni 5	<p>Legjislacioni i krimit kibernetik: ligji procedural</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ruajtja e përshpejtuar e të dhënave kompjuterike ➤ Urdhrat e dorëzimit ➤ Kërkimi dhe konfiskimi i të dhënave kompjuterike ➤ Interceptimi i të dhënave të trafikut dhe të dhënave të përmbajtjes ➤ Garancitë ➤ Bashkëveprimi me dhënësit e shërbimit të Internetit/sectorin privat ➤ Raste studimore
Sesioni 6	<p>Juridiksioni dhe kompetencat territoriale</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Parime të përgjithshme ➤ Juridiksioni për krimin kibernetik – sfidat ➤ Dispozitat mbi juridiksionin në Konventën për Krimin në Fushën e Kibernetikës ➤ Raste studimore

Sesioni 7	Bashkëpunimi ndërkombëtar
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Konventa për Krimin në Fushën e Kibernetikës si një kuadër për bashkëpunimin ndërkombëtar ➤ Parime të përgjithshme ➤ Masa provizore, roli i pikave të kontaktit që funksionojnë 24/ 7 ditë në javë dhe bashkëpunimi me policinë ➤ Ndihma e ndërsjellë juridike dhe roli i autoriteteve kompetente ➤ Raste studimore
Sesioni 8	Vlerësime dhe përfundime
Logjistika dhe materialet	<p>Trajnimi mund të kryhet online ose në një sallë. Nëse ai kryhet në një sallë:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Një sallë trajnimi ku të ketë një kompjuter dhe një projektor për prezantimet ➤ Do të ishte mirë që personat që trajnohen të kenë një kompjuter me akses në Internet (ndonëse ky nuk përbën një kusht) ➤ Ekstrakte të nevojshme nga legjislacioni i brendshëm lëndor dhe procedural ➤ Konventa e Budapestit për Krimin Kibernetik, përfshi raportin shpjegues ➤ Një manual shpjegues që të përmbajë fjalor termash dhe të dhëna të tjera shpjeguese ➤ Nëse leksionet jepen në gjuhë të huaj, duhet të merret parasysh përkthimi i tyre si dhe përkthimi i materialeve.

Gjyqtarët dhe prokurorët zakonisht nuk kanë nevojë të kenë ato lloj aftësish dhe njohurish që nevojiten nga hetuesit e krimeve dhe ekspertizës që lidhet me teknologjinë. Megjithatë mund të jetë e dobishme që të merren parasysh përpjekjet e bëra për të krijuar një program trajnimi sistematik për zyrtarët e organeve të zbatimi të ligjit.

Me financimin e Komisionit Evropian (Programi Falcone 2002), një projekt i drejtuar nga Garda Siochana Irlandeze (Policia Irlandeze) dhe me pjesëmarrjen e ekspertëve nga dhjetë vende anëtare të BE-së ka krijuar një program trajnimi të standardizuar të nivelit bazë ("Niveli 1") për krimin kibernetik për zyrtarët e organeve të zbatimi të ligjit. Që nga viti 2004 ofrohet një kurs dyjavor i cili është kryer në shumë vende evropiane si dhe jashtë Evropës. Ky kurs është akredituar nga [University College Dublin](#) (Kolegji Universitar i Dublinit) (UCD) në vitin 2006.

Nëpërmjet projekteve të mëtejshme të drejtuara nga Policia Irlandeze (Garda) në bashkëpunim me UCD (Kolegji Universitar i Dublinit) u zhvilluan module të mëtejshme të nivelit mesatar dhe të avancuar me qëllimin përfundimtar akreditimin e një programi të nivelit Master në Ekspertizën Kompjuterike dhe Hetimin e Krimin Kibernetik për zyrtarët e organeve të zbatimit të ligjit në të gjithë botën. Modulet ekzistuese të nivelit mesatar përfshijnë:

- Hetime të Internetit
- Hetime të Rrjeteve
- Ekspertiza e NTFS (sistemit standard të skedarëve elektronikë (files) për Windows)
- Ekspertiza e sistemeve Linux
- Ekspertiza për Telefonat Celularë
- LAN (rrjetet lokale) dhe VOIP (protokollet e Internetit për komunikimin e zërit) pa fije (wireless)
- Skriptim (gjuhë programimi) i avancuar
- Ekspertiza e të dhënave të drejtpërdrejta (live data)
- Ekspertiza për Microsoft Vista (lloj sistemi operues)

Këto module përditësohen më mënyrë të vazhdueshme dhe module të tjera janë duke u përgatitur¹⁰.

Në korrik të vitit 2007, Europol-i krijoi një Grup për Harmonizimin e Trajnimit për Hetimin e Krimin Kibernetik, objektivi kryesor i të cilit ishte koordinimi i përpjekjeve brenda BE-së në lidhje me trajnimin për krimet që kanë të bëjnë me teknologjinë, në mënyrë që të zhvillohet një kurrikulum i certifikuar trajnimi për hetuesit përgjegjës për zbatimin e ligjit në Evropë dhe për ta shpërndarë atë përtej vendeve të BE-së për t'u ardhur në ndihmë agjencive të tjera të zbatimit të ligjit të cilat duan të bëjnë të njëjtën gjë. Partnerët përfshijnë Komisionin Evropian, OLAF-in, Eurojust-in, CEPOL-in, Interpol-in, Këshillin e Evropës, Kombet e Bashkuara, Qendra e UCD (Kolegji Universitar i Dublinit) për Hetimin e Krimin Kibernetik, Universiteti i Troyes (Trua), Universiteti Christchurch (Krajshtërcë) i Kanterburit, Universiteti i Bolonjës, si edhe industria.

4.3 Njohuri të specializuara

Disa gjyqtarë dhe prokurorë mund të fitojnë njohuri të specializuara nëpërmjet studimeve pasuniversitare, vetë-trajnimeve, krijimit të lidhjeve ose përvojës profesionale. Kjo njohuri nuk do të ishte pjesë e programeve të rregullta të trajnimit. Gjyqtarët dhe prokurorët me këtë lloj njohurie të specializuar janë një burim i çmuar për të tjerët dhe si trajnues.

¹⁰ Shembuj të tjerë përfshijnë programet për krimin teknologjik të Agjencisë Kombëtare për Përmirësimin e Policisë në Mbretërinë e Bashkuar ([UK National Policing Improvement Agency](#))

5 Trajnimi aktual për krimin kibernetik dhe provat elektronike

5.1 Trajnimi fillestar

“Trajnimi fillestar” nënkupton trajnimin që kandidatët – pasi kanë përfunduar studimet për juridik në nivel universitar – marrin me qëllim që të bëhen gjyqtarë dhe/ose prokurorë. Në shumë sisteme, trajnimi fillestar ofrohet nga një institucion trajnimi për gjyqësorin në një periudhë nga një deri në tre vjet; në disa sisteme të tjera, ky lloj trajnimi fillestar përbëhet nga një trajnim praktik më shumë ose më pak i formalizuar gjatë periudhës që të trajnuarit janë në detyrë pa pasur një kurrikulum të caktuar.

Në shumë vende, krimi kibernetik dhe provat elektronike nuk parashikohen në trajnimin fillestar ose ofrohen në një shkallë shumë të kufizuar. Për shembull:

- Në Francë, trajnimi për ligjin procedural në Ecole Nationale de la Magistrature (ENM) – Shkollën Kombëtare të Magjistraturës përfshin një leksion prej tre orësh nga një specialist i Teknologjisë së Informacionit në kërkimet që kryhen lidhur me provat elektronike dhe teknologjinë; nuk mbulohen çështjet e krimit kibernetik.
- Në Gjeorgji, kjo nuk parashikohet në trajnimin fillestar për prokurorët, por në trajnimin për gjyqtarët dhe personelin e gjykatave ku zhvillohet një kurs që kryhet gjatë një gjysmë dite dhe i cili jepet në formën e leksionit.
- Në Gjermani kjo nuk kërkohet në trajnimin praktik që kryhet në punë.
- Në Kroaci, Poloni dhe Rumani këto çështje nuk përfshihen në trajnimin fillestar.

Megjithatë, në disa vende krimi kibernetik dhe provat elektronike përfshihen rregullisht në trajnimin fillestar. Për shembull:

- Në Vendet e Ulëta, trajnimi fillestar përfshin një kurs bazë njëditor për krimin kibernetik i cili kryhet nga Instituti Arsimor për Prokurorët dhe Gjyqtarët (SSR) në Utreht ose Zutfen dhe përfshin një manual shpjegues dhe informacione të tjera shpjeguese. Kursi përfshin seminare interaktive dhe raste studimore. Përveç këtij kursi bazë (themelor) njëditor dhe një trajnimi më të thelluar katërditor, ofrohet një kurs i avancuar dyditor.
- Shkolla Gjyqësore në Spanjë ofron trajnim fillestar për krimin kibernetik dhe provat elektronike për gjyqtarët e sapoemëruar, si në çështje procedurale ashtu edhe në ato lëndore. Ai është pjesë e trajnimit të detyrueshëm për ligjin procedural dhe marrjen e provave. Krimi kibernetik dhe provat elektronike mbulohen nga seminare që zgjasin katër pasdite dhe përfshijnë legjislacionin kombëtar, instrumentet e bashkëpunimit ndërkombëtar, demonstrimin e softuerëve të ekspertizës dhe teknikave të hetimit, konfiskimin e provave elektronike dhe raste studimore. Përveç këtyre, një herë në vit organizohet një seminar i posaçëm për provat elektronike si dhe një seminar tjetër për ligjin lëndor (krimet e kryera nëpërmjet mjeteve elektronike). Këto seminare jepen nga specialistë ligjorë si dhe ata të teknologjisë së informacionit. Gjithashtu, gjyqtarët kanë akses në një bibliotekë virtuale për krimin elektronik. Qëllimi i këtij trajnimi fillestar është që të jepen njohuritë bazë.
- Në ‘Ish-Republikën Jugosllave të Maqedonisë’, Akademia e Trajnimit për Gjyqtarët dhe Prokurorët ofron trajnim fillestar për krimin kibernetik dhe provat elektronike si pjesë e trajnimit mbi legjislacionin penal, teknologjinë e informacionit dhe kërkimet. Parashikohen dhjetë orë që i kushtohen krimit kibernetik dhe provave elektronike.

- Në Portugali, krimi kibernetik nuk është një subjekt i veçantë dhe më vete si pjesë e kurrikulave. Megjithatë, brenda fushës së hetimit të krimit ka një seminar të veçantë (një orë e gjysmë kohë trajnimi) për krimin kibernetik dhe provat dixhitale. Gjatë trajnimit për legjislacionin penal dhe ligjin e procedurës penale, krimeve kompjuterike dhe masave procedurale për marrjen e provave dixhitale i kushtohen nëntë orë dhe nëntë orë i kushtohen teknologjisë së informacionit dhe komunikimit.

Kurset kryhen nga trajnues, gjyqtarë, prokurorë ose gjyqtarë të përhershëm të cilët kanë përvojë në këto çështje, zyrtarë policie të specializuar, ekspertë dhe specialistë të teknologjisë së informacionit nga kompanitë e sektorit privat.

Informacioni në dispozicion sugjeron që:

- Duke pasur parasysh qëllimin për t'u dhënë gjyqtarëve dhe prokurorëve një nivel bazë të njohurive për krimin kibernetik dhe provat elektronike, trajnimi që ofrohet është shumë i kufizuar.
- Me pak përjashtime, trajnimi fillestar mbulon vetëm nivelet bazë, kurse trajnimi i avancuar nuk parashikohet.
- Zakonisht materialet e standardizuara të trajnimit për trajnimin që mund të përsëritet nuk janë të disponueshme.

5.2 Trajnimi i vazhduar

Trajnimi i vazhduar, domethënë, trajnimi profesional i vazhdueshëm i gjyqtarëve dhe prokurorëve që janë në detyrë ofrohen nga institucionet publike të trajnimit të gjyqësorit, por ato mund të ofrohen edhe nga një numër organizatash të tjera. Për shembull:

- Në Francë, Ecole Nationale de la Magistrature (Shkolla Kombëtare e Magjistraturës) organizon një seminar pesëditor të nivelit të avancuar, dhe përveç kësaj shkolla ofron stazhe dyditore në zyrën e krimit që lidhet me teknologjinë në Ministrinë e Brendshme (OLCTIC). Kostoja (rreth 5.000 Euro për kurs) mbulohet nga shkolla. Trajnuesit janë gjyqtarë, prokurorë, zyrtarë policie, ekspertë të teknologjisë së informacionit, ose ekspertë të zgjedhur nga industria.
- Në Gjeorgji, Shkolla e Lartë e Drejtësisë është i vetmi institucion përgjegjës për trajnimin e vazhduar të gjyqtarëve. Ata kryejnë një kurs bazë dyditor për krimin kibernetik, i financuar nga buxheti i shtetit. Trajnuesit janë pedagogë dhe gjyqtarë të Gjykatës së Lartë dhe asaj të Apelit. Prokurorët trajnohen nga njësia e trajnimit në Ministrinë e Drejtësisë por deri tani nuk janë organizuar kurse për krimin kibernetik dhe për provat elektronike.
- Në Gjermani, trajnimi i vazhduar i gjyqtarëve dhe prokurorëve kryhet nga Deutsche Richterakademie (Akademia Gjyqësore Gjermane) e cila organizon rreth 150 aktivitete në vit. Në vitin 2009, dy prej tyre kishin në fokusin e tyre krimin kibernetik dhe secila prej tyre kishte një kohëzgjatje prej katër ditësh. Trajnuesit zakonisht janë prokurorë dhe gjyqtarë me përvojë në çështjet e krimit kibernetik, por ata mund të jenë edhe nga policia, doganat, autoritetet tatimore ose nga institucione të tjera. Kostoja ndahet ndërmjet qeverive federale dhe qeverisë qendrore. Këto kurse ofrojnë njohuri bazë dhe të avancuar.
- Në Vendet e Ulëta, ndonëse trajnimi i vazhduar është fakultativ çdo gjyqtar është i detyruar të ndjekë një numër të caktuar orësh trajnimi në vit. Çdo gjyqtar mund të vendosë se cilin/cilat kurs/e do të ndjekë. Instituti Arsimor për Gjyqtarët dhe Prokurorët (SSR) por edhe shumë institucione të tjera dhe struktura arsimore pasuniversitare ofrojnë trajnime të vazhduara për krimin kibernetik dhe provat elektronike të cilat mbulojnë edhe nivelet bazë, edhe ato të avancuara. SSR-ja ofron çdo vit tri kurse bazë dhe tri kurse të thelluara dhe një kurs të avancuar. Trajnuesit janë specialistë të krimit kibernetik nga prokuroria e përgjithshme si dhe

ekspertë nga kompanitë private dhe industria. Megjithatë, SSR-ja ofron edhe një gamë të gjerë kurseesh të tjera trajnimi të cilat mbulojnë edhe aspektet ligjore, edhe ato praktike (të cilat në total shkojnë rreth 400 kurse). Prandaj, trajnimet për krimin kibernetik duhet të hyjnë në konkurrencë me gjithë këto kurse.

- Në Poloni, Shkolla Kombëtare Polake për Gjykatat dhe Prokurorinë e Përgjithshme ofron kurse të niveleve bazë dhe të avancuara në formën e konferencave të cilat zgjasin nga katër deri në pesë ditë. Në vitin 2009 u organizuar dy prej këtyre aktiviteteve ("Metodologjia e krimeve të kryera nëpërmjet përdorimit të sistemeve të informacionit", "Provat elektronike gjatë gjykimit").
- Në Rumani, Instituti Kombëtar i Magjistratëve ofron trajnime të vazhduara por vetëm në nivel bazë. Për shembull, nga viti 2006 deri në vitin 2009, çdo vit janë organizuar dy seminare dyditore, secili i përbërë nga rreth 25 gjyqtarë/prokurorë, kryesisht të mbuluara nga buxheti i NIM-it (Instituti Kombëtar i Magjistratëve), disa prej tyre nga financimi i Komisionit Evropian (PHARE), dhe disa seminare (në vitin 2006) me mbështetjen e eBay-it. Trajnuesit janë magjistra rumunë, specialistë të teknologjisë së informacionit si dhe ekspertë të huaj të financuar nga organizata si Këshilli i Evropës. Përveç kësaj, krimi kibernetik është një subjekt i detyrueshëm i trajnimit të decentralizuar në nivelin e zyrave të prokurorisë të atashuara në gjykatat e apelit. Edhe ky trajnim koordinohet nga NIM-i (Instituti Kombëtar i Magjistratëve).
- Në Spanjë, Shkolla Spanjolle e Gjyqësorit që varet nga Këshilli i Përgjithshëm i Gjyqësorit ofron trajnim të vazhduar për gjyqtarët për krimin kibernetik dhe provat elektronike. Për prokurorët një trajnim i tillë ofrohet nga Qendra për Studime Juridike që varet nga Ministria e Drejtësisë. Në të dyja rastet, trajnimi organizohet në bashkëpunim me CYBEX, një kompani private e specializuar në këto çështje. Shkolla e Gjyqësorit ka një buxhet prej rreth 42.000 Eurosh për trajnimet në krimin kibernetik. Është i mundur financimi dhe mbështetja nga sektori privat. Trajnimi i vazhduar mbulon nivelet bazë dhe kurset zgjasin nga tri deri në katër ditë dhe përfshijnë leksione dhe analiza të çështjeve praktike. Materialet botohen dhe vihen në dispozicion të çdo gjyqtari. Në vitin 2008 dhe 2009 u zhvilluan dy seminare të tilla në çdo vit. Ndonëse disa çështje deri në një farë mase trajtohen në thellësi, nuk ofrohet ndonjë program trajnimi sistematik të nivelit të avancuar.
- Në Portugali, trajnimi i vazhduar për krimin kibernetik ofrohet nga Qendra për Studimet për Gjyqësorin që organizon rreth 30 aktivitete në vit. Dy prej tyre trajtojnë rregullisht çështje bazë që lidhen me krimin kibernetik. Ka raste kur zhvillohen seminare të tjera për çështje që kanë lidhje me to, si për shembull e drejta e autorit online ose teknologjia dhe gjykatat. Trajnuesit janë gjyqtarë dhe prokurorë, avokatë, zyrtarë policie dhe ekspertë nga sektorët publikë e privatë. Seminarët janë pritur mirë dhe kanë një numër të madh pjesëmarrësish (kryesisht prokurorë, por edhe avokatë dhe gjyqtarë në gjykatat e çështjeve penale).
- Në Belgjikë, programi për trajnimin e vazhduar është duke u krijuar pasi "Institut de Formation Judiciaire" ("Instituti për Formimin Gjyqësor") është krijuar kohët e fundit. Është e qartë se objektivi i tij është të organizojë trajnime të tilla duke marrë në konsideratë rezultatet dhe rekomandimet e grupeve dhe institucioneve të kërkimit e, ndërmjet tyre, vëzhgimeve të Këshillit të Evropës. Pjesëmarrja e magjistratëve belgë në trajnime jashtë shtetit mund të financohet nga Instituti me kërkesë të magjistratit (për shembull një gjyqtar dhe një prokuror ndoqën kursin për marrjen e certifikatës evropiane për krimin kibernetik dhe provat elektronike të organizuar në Paris në shkurt të vitit 2009).
- Aktualisht, në Kroaci nuk ekzistojnë trajnime të vazhduara për krimin kibernetik dhe/ose provat elektronike. Kjo çështje po trajtohet vetëm për shkak të programit CARDS në të cilin ka marrë pjesë Kroacia.
- Në "Ish-Republikën Jugosllave të Maqedonisë" nuk ofrohet trajnim i vazhduar.

Trajnimi i ofruar nga Akademia e Ligjit Evropian (ERA). ERA, e krijuar zyrtarisht me iniciativë të Parlamentit Evropian në vitin 1992 ka si qëllim ofrimin e njohurive dhe analizës së thelluar të legjislacionit evropian dhe komunitar duke organizuar seminare dhe kurse të orientuara nga praktika për ata që punojnë në fushën e ligjit. Akademia është gjithashtu një forum për shkëmbimin e përvojës dhe pikëpamjeve për legjislacionin dhe politikën evropiane. ERA organizon rregullisht aktivitete të hapura për krimin kibernetik të cilat ndiqen nga pjesëmarrës që vijnë nga gjithë BE-ja. Për periudhën 2009-2010 ERA po bashkëpunon edhe me TAIEX-in, duke zbatuar një numër seminaresh në Rumani, Bullgari dhe vende të tjera kandidatë të mundshme, ku do të prezantohen instrumentet kryesore evropiane dhe ndërkombëtare për të luftuar krimin kibernetik.

Qëllimi i të gjitha seminareve është që ato të shërbejnë si platformë për debat dhe për të vlerësuar se si zbatohet legjislacioni evropian në fushën e krimit kibernetik në vendet e ndryshme anëtare si dhe në vendet kandidatë, si dhe perspektivat për një fushatë të efektshme panevropiane kundër përdorimit të paligjshëm të Internetit. Është diskutuar gjithashtu për ligjet dhe instrumentet ligjore evropiane më të fundit, si për shembull Konventa e Këshillit të Evropës për Krimin në Fushën e Kibernetikës (2001), Vendimi Kuadër i Këshillit 2005/222/JHA për sulmet kundër sistemeve të informacionit dhe Vendimi Kuadër i Këshillit 2004/68/JHA për luftën kundër shfrytëzimit seksual të fëmijëve dhe pornografisë së fëmijëve. Është diskutuar edhe bashkëpunimi me dhënësit e shërbimeve dhe kompanitë e rrjetit si për shembull Google, Microsoft dhe Yahoo!.

Çdo seminar ofron një larmi metodash trajnimi, që variojnë nga leksionet dhe metodat më të thelluara deri tek rastet studimore dhe lloje të tjera të studimit interaktiv. I kushtohet një vëmendje e veçantë diskutimeve në grupe të vogla pune. Leksionet dhe sesionet e seminarit prezantohen nga ekspertët e BE-së dhe ata vendas.

- Në një numër vendesh aktivitetet trajnuese mbështeten nga industria. Për shembull:

Në Gjermani, eBay ka mbështetur kursin e trajnimit për Neë Media (Median e Re) dhe të drejtën penale për gjyqtarët dhe prokurorët e organizuar nga Deutsche Richterakademie (Akademia Gjyqësore Gjermane) duke siguruar një folës i cili paraqet tregun e eBay-it, aktiviteti kriminal i lidhur me të, kundërmasat që janë marrë tanimë dhe se si bashkëpunon eBay me organet e zbatimit të ligjit. eBay ka marrë pjesë edhe në disa trajnime 'njëherëshe' të organizuara nga Senati i Drejtësisë i Berlinit ku çdo herë marrin pjesë rreth 100 prokurorë.

Në Rumani, eBay ka kryer shumë trajnime për gjyqtarë, prokurorë dhe zyrtarë të organeve të zbatimit të ligjit. eBay ka punuar veçanërisht me Shërbimet Sekrete Amerikane në ambasadën e ShBA-ve për të ofruar trajnime për 25 prokurorë nga zyra të ndryshme të DIICOT (Drejtoria për Hetimin e Krimit të Organizuar dhe Terrorizmit), 15 gjyqtarë dhe 20 zyrtarë policie në Sibiu. Përveç kësaj, eBay ka marrë pjesë në aktivitete të tjera trajnuese për gjyqtarët në Targu Jiu si dhe për 60 gjyqtarë nga gjykata të ndryshme në drejtimin e gjykatës së apelit në Krajovë.

Siç u tha më lart, pothuajse në të gjitha rastet, për ndryshimet dhe shtesat në kurrikulat e trajnimit institucional të gjyqësorit do të nevojitej një proces formal njohjeje dhe miratimi¹¹.

¹¹ Në këtë sfond, shfaq interes projekti për "Certifikatën evropiane për luftën kundër krimit kibernetik dhe përdorimit të provave elektronike" i zbatuar nga CYBEX me financimin e Komisionit Evropian (JPEN). Ai përfshin një kurs të standardizuar katërditor të nivelit bazë për gjyqtarë, prokurorë, dhe avokatë. Në periudhën nga fillimi i vitit 2009 deri në fundin e vitit 2010 kursi do të testohet në 14 vende pilot në Evropë dhe Amerikën Latine. Pjesëmarrësit do të marrin një certifikatë që tregon se ata kanë marrë njohuri ligjore e teknike, teorike dhe praktike në nivel bazë për çështjet që lidhen me provat elektronike dhe krimin kibernetik.

Edhe Këshilli i Evropës – në kuadrin e Projektit për Krimin Kibernetik – ka filluar të zhvillojë një manual trajnimi për gjyqtarë dhe prokurorë për një kurs dyditor të një niveli bazë, i cili përqendrohet në legjislacionin për krimin kibernetik.

Ndonëse është e qartë se janë krijuar shumë iniciativa që trajtojnë nevojën për t'u ofruar gjyqtarëve dhe prokurorëve trajnime të duhura për krimin kibernetik, është e dukshme mungesa e koherencës ndërmjet qasjeve të përshkruara më lart.

Edhe kur merren parasysh veçantitë e çdo vendi për sa i përket legjislacionit dhe fakti se sistemet arsimore ndryshojnë shumë, çështjet e krimit kibernetik nga natyra janë ndërkombëtare dhe kërkojnë një nivel – qoftë edhe minimal – koordinimi dhe koherence ndërmjet vendeve. Nëse në të gjitha vendet arrihet një nivel i njëjtë njohjeje i krimit kibernetik, kjo vetëm sa do ta përmirësonte koherencën në vendimet e gjykatave dhe do ta parandalonte krijimin e vendeve të sigurta për kriminelët, e në të njëjtën kohë do t'u jepte instituteve të trajnimit materiale cilësore për trajnimet e tyre me një kosto të reduktuar.

Informacioni që është në dispozicion sugjeron se:

- Pjesa më e madhe e trajnimeve ekzistuese të vazhduara mbulojnë nivelet bazë.
- Ofrohen vetëm pak kurse, nga të cilat përfitojnë një numër shumë i vogël gjyqtarësh dhe prokurorësh.
- Në shumicën e rasteve, duket se kurset bazë nuk janë të standardizuara. Kështu, duket se ato nuk janë të përsëritshme dhe nuk i japin mundësi gjyqtarëve ose prokurorëve që të përparojnë nga një nivel bazë në një nivel të avancuar në mënyrë sistematike. Vendet e Ulëta duket se përbëjnë një përjashtim në këtë drejtim.
- Materialet e trajnimit duket se janë të shpërndara dhe të përgatitura *ad hoc*.
- Duke pasur parasysh faktin se, në fund të fundit, të gjithë gjyqtarët dhe prokurorët kanë nevojë të paktën për njohuri bazë për krimin kibernetik dhe provat elektronike, trajnimi që ofrohet aktualisht në përgjithësi është i pamjaftueshëm, sidomos po të merret parasysh se ka shumë gjasa që gjenerata e tanishme e gjyqtarëve dhe prokurorëve në detyrë të mos kenë marrë trajnime fillestare dhe të mos i kenë kaluar këto çështje gjatë studimeve universitare.
- Me disa përjashtime, trajnimet që ofrojnë njohuri në nivele të avancuara për gjyqtarët dhe prokurorët nuk janë të disponueshme.
- Duke pasur parasysh faktin se krimi kibernetik ka karakter ndërkombëtar, do të ishte i nevojshëm një nivel minimal koordinimi dhe koherence ndërmjet vendeve.

6 Metoda e propozuar

6.1 Objektivi

Siç u tregua në seksionin e mëparshëm, në përgjithësi, trajnimi aktual fillestar dhe ai i vazhduar nuk u siguron gjyqtarëve dhe prokurorëve atë nivel njohurish që nevojitet për t'u përballur me krimin kibernetik dhe provat elektronike.

Si rrjedhojë, objektivat e një koncepti trajnimi për gjyqtarët dhe prokurorët duhet të jenë:

- Të bëjnë të mundur që institutet e trajnimit të kryejnë trajnime fillestare dhe të vazhduara për krimin kibernetik bazuar në standarde ndërkombëtare
- T'u japë sa më shumë gjyqtarëve dhe prokurorëve të ardhshëm dhe atyre në detyrë njohuri bazë për krimin kibernetik dhe provat elektronike
- Të sigurojë trajnim të avancuar për një numër të domosdoshëm gjyqtarësh dhe prokurorësh
- Të mbështesë specializimin e vazhdueshëm dhe trajnimin teknik të gjyqtarëve dhe prokurorëve
- Të kontribuojë për përmirësimin e njohurive nëpërmjet krijimit të lidhjeve ndërmjet gjyqtarëve dhe prokurorëve
- Ta bëjë më të lehtë aksesin në iniciativa dhe rrjete të ndryshme trajnimi.

Masat e mëposhtme duhet të ndihmojnë në arritjen e këtyre objektivave.

6.2 Institucionalizimi i trajnimit fillestar

- Në ato vende ku trajnimi fillestar është trajnim praktik në detyrë (një lloj stazhi ose disa praktika (internship)) pa pasur një kurrikulum të formalizuar, rekomandohet që të paktën një pjesë e këtij trajnimi (për shembull praktika (internship) ose diçka e ngjashme me të) të jetë e lidhur me krimin kibernetik dhe provat elektronike.
- Në vende ku trajnimi fillestar kryhet nga institutet e trajnimit të gjyqësorit:
 - kurrikulumi i tyre duhet të përmbajë të paktën një modul të nivelit bazë për krimin kibernetik dhe provat elektronike
 - përveç kësaj këto çështje duhet të mbulohen nga module të detyrueshme që mbulojnë ligjin lëndor dhe atë procedural
 - duhet të ofrohen module fakultative për njohuri të avancuara në fushën e krimin kibernetik dhe provave elektronike.

Module të caktuara të trajnimit duhet të standardizohen deri në atë pikë sa ato të jenë të përsëritshme dhe t'u japin mundësi kandidatëve të përparojnë nga nivelet bazë në ato të avancuara. Me të përsëritshme nënkuptohet që ato të mund të përsëriten të paktën brenda të njëjtit vend për trajnues të ndryshëm, në mënyrë që pjesëmarrësit në aktivitete të ndryshme trajnimi të kenë një nivel të ngjashëm njohurish. Kjo gjithashtu nënkupton që metodat e kryerjes së trajnimit janë të standardizuara. Me qëllim që të garantohet që cilësia e trajnimit të jetë gjithmonë e lartë duhet të kryhet një vlerësim në fund të çdo kursi.

6.3 Institucionalizimi i trajnimit të vazhduar

- Institucionet e trajnimit të vazhduar duhet të ofrojnë të paktën një modul të nivelit bazë për krimin kibernetik dhe provat elektronike në mënyrë që t'u japin njohuritë bazë atyre gjyqtarëve dhe prokurorëve në detyrë, të cilët nuk kanë pasur një trajnim të tillë në trajnimin e tyre fillestar.
- Gjithashtu ata duhet të ofrojnë kurse të njohurive të avancuara.

- Përsëri: module të caktuara trajnimi duhet të standardizohen deri në atë pikë sa që ato të jenë të përsëritshme dhe t'u japin mundësi kandidatëve të përparojnë nga nivelet bazë në ato të avancuara. Prandaj mund të jetë e nevojshme të harmonizohen modulet e trajnimit të vazhduar sa më shumë që të jetë e mundur me ato të trajnimit fillestar. Edhe metodat e kryerjes së trajnimit duhet të standardizohen, përfshi kontrollin e cilësisë nëpërmjet vlerësimeve në fund të kurseve.
- Në mënyrë që të trajnohen gjyqtarë dhe prokurorë të specializuar mund të përkrahen praktikrat (internship) në njësitë e krimit që lidhet me teknologjinë ose kurset/studimet pasuniversitare¹².

6.4 Kurse/module të standardizuara dhe të përsëritshme

- Duhet të zhvillohen kurse ose module të standardizuara që të mund të përsëriten në një shkallë të gjerë në një mënyrë që të jetë e efektshme për koston dhe që u jep mundësi kandidatëve për gjyqtarë e prokurorë si dhe gjyqtarëve e prokurorëve në detyrë të përparojnë nga nivelet bazë në ato të avancuara.
- Duhet të vlerësohen kurset bazë ekzistuese¹³ të cilat mund të integrohen në kurrikulat e programeve fillestare ose të vazhduara të trajnimit. Më pas mund të rekomandohet një kurs standard për institucionet e trajnimit fillestar dhe të vazhduar.
- Një vlerësim i tillë mund të kryhet për kurset e nivelit të avancuar dhe më pas mund të rekomandohet një kurs i avancuar standard.
- Së fundi, trajnuesve do t'u duhet të trajnohen për zhvillimin e këtyre kurseve deri në atë masë sa trajnimi të mund të kryhet nga trajnuesit vendas në gjuhët e vendeve përkatëse dhe të ketë më pak nevojë për trajnues ndërkombëtarë¹⁴.

6.5 Akses në materialit e trajnimit/vetë-trajnimit

- Materialet e trajnimit duhet të zhvillohen në mënyrë që të pasqyrojnë standardet e zakonshme ndërkombëtare dhe praktikrat e mira. Ato duhet të bëhen të disponueshme institucioneve të trajnimit në një mënyrë që të jenë të efektshme për sa i përket koston me qëllim që ato të ofrohen në vendet përkatëse. Është e qartë se, ndërsa trajnimi i organeve të zbatimit të ligjit në lidhje me teknologjinë dhe ekspertizën është i mundshëm, kjo është më pak e mundur për sa i përket trajnimit të gjyqtarëve dhe prokurorëve të cilët duhet të trajnohen pikësëpari për zbatimin e legjislacionit të brendshëm. Megjithatë, është e mundur që të zhvillohen materiale standarde trajnimi në një mënyrë që të lihet vend mjaftueshëm që të merren në konsideratë sistemet dhe legjislacionin i brendshëm.
- Në disa vende, materialet e trajnimit për gjyqtarët dhe prokurorët vihen në dispozicion online¹⁵. Kjo praktikë duhet të ndiqet nga vendet e tjera.

¹² Për shembull, interes për gjyqtarët dhe prokurorët paraqet edhe kursi dyjavor bazë i zhvilluar nga Garda Irlandeze (Policia Irlandeze) dhe University College Dublin (Kolegji Universitar i Dublinit).

¹³ Për shembull kursi i ECCE-së i krijuar dhe aktualisht i drejtuar nga CYBEX-i.

¹⁴ Një kurs për "trajnimin e trajnuesve" është zhvilluar nga UCD (Kolegji Universitar i Dublinit) dhe INTERPOL-i dhe ai mund të vihet në dispozicion. Kursi mbulon aftësitë trajnuese, mënyrën se si zhvillohen kurset, etj.. Ai NUK është një kurs që vlen vetëm për zyrtarët përgjegjës për zbatimin e ligjit dhe në të mund të marrë pjesë çdo njeri.

¹⁵ Shembuj janë Vendet e Ulëta dhe biblioteka për provat elektronike e CYBEX-it. Si pjesë e projektit 2CENTRE, UCD (Kolegji Universitar i Dublinit) do të zhvillojë burime online për ofrimin e një materiali trajnimi për AGIS/ISEC.

- Duhet të zhvillohen dhe të bëhen të disponueshme kurset online¹⁶.
- Duhet të lehtësohet aksesimi në kurset e trajnimit (kombëtare dhe ndërkombëtare) sa më shumë që të jetë e mundur nëpërmjet procedurave të thjeshtëzuar të aplikimit.

6.6 Qendrat pilot për trajnimin bazë dhe të avancuar

- Duhet të krijohen një numër qendrash pilot për trajnimin bazë dhe atë të avancuar të gjyqtarëve dhe prokurorëve për krimin kibernetik dhe provat elektronike. Këto qendra duhet:
 - Të testojnë dhe të zhvillojnë më tej kurset dhe materialet e standardizuara
 - Të shpërndajnë praktikatat e mira
 - Të kryejnë kërkime mbi trajnimin
 - Të mbajnë një regjistër të trajnuesve
 - Të ofrojnë trajnim për trajnuesit
 - T'u ofrojnë trajnim vendeve të tjera që kanë sisteme dhe gjuhë të ngjashme.
- Qendrat pilot duhet ta koordinojnë punën e tyre me njëra-tjetrën me mbështetjen e Këshillit të Evropës.
- Gjyqtarët dhe prokurorët të cilët janë të përgatitur për t'u bërë specialistë duhet ta marrin parasysh mundësinë e pjesëmarrjes në trajnime nëpërmjet qendrave të ekselencës për organet e zbatimit të ligjit dhe industrinë¹⁷.

6.7 Përmirësimi i njohurive nëpërmjet krijimit të rrjeteve

Ndërsa trajnimi fillestar dhe ai i vazhduar u jep gjyqtarëve dhe prokurorëve një bazë, bashkëveprimi ndërmjet kolegëve, krijimi i rrjeteve me një numër palësh të tjera të interesuara është i një rëndësie të veçantë.

Kështu:

- Gjyqtarët dhe prokurorët duhet t'i shfrytëzojnë rrjetet ekzistuese për gjyqtarët¹⁸ ose prokurorët (si GPEN-i)¹⁹.

¹⁶ Për shembull, aktualisht UCD (Kolegji Universitar i Dublinit) ofron dy programe master, një pjesë e të cilëve do të zhvillohet tërësisht online. CEJ (Qendra për Studime Gjyqësore) në Portugali ka si qëllim të organizojë një kurs online për Gjykatat dhe Teknologjinë e Informacionit dhe Komunikimit, që do të përmbajë module për krimin kibernetik dhe provat elektronike. Ai do të zhvillohet në portugjisht dhe është marrë në shqyrtim mundësia për ta shtrirë atë në vende të tjera portugjishtfolëse (për shembull në Brazil, Kape Verde, Angola, Mozambik, Guinea-Bisau, Sao Tome ose Timor).

¹⁷ Iniciativa 2Centre (Qendrat për Krimin Kibernetik të Rrjetit të Ekselencës për Kërkim dhe Studim në fushën e Trajnimit) nisi në mars të vitit 2009 (gjatë Konferencës së Octopus të Këshillit të Evropës). 2Centre "shqyrton metodat aktuale të trajnimit të organeve të zbatimit të ligjit dhe industrisë në ekspertizën e teknologjisë së informacionit dhe hetimit të krimit kibernetik. Ajo shqyrton aktivitetet e ndërmarra nga anëtarët e organeve të zbatimit të ligjit dhe stafi i industrisë që ka lidhje me këtë fushë me qëllim që të mbledhë njohuri dhe teknika në një fushë që aktualisht ka një gamë të larmishme trajnime profesionale, trajnime in-house (trajnimi në vendin e punës), cross-training (trajnimi në fusha apo sektorë të tjerë) dhe on-the-job learning (përvetësimi i njohurive gjatë kohës në punë)". Kolegji Universitar i Dublinit është qendra e parë e ekselencës; Universiteti i Truas (Troies) do të bëhet i dyti në vitin 2010.

¹⁸ Duket se nuk ekziston ende një rrjet ndërkombëtar për gjyqtarët që mbulojnë krimin kibernetik dhe provat elektronike. Shembull i një iniciative të zhvilluar në vend është ajo që është zhvilluar në Vendet e Ulëta ku është krijuar një burim intraneti i llojit Wiki (që mund të modifikohet nga ata që kanë akses në të).

¹⁹ Rrjeti Ndërkombëtar i Prokurorëve për Krimin Elektronik, GPEN, është një iniciativë e krijuar në vitin 2008 dhe drejtohet nga Shoqata Ndërkombëtare e Prokurorëve (IAP). Rrjeti shërben për të lehtësuar shkëmbimin e

- Këshilli i Evropës duhet ta shqyrtojë idenë e krijimit të një rrjeti ndërkombëtar gjyqtarësh që merren me krimin kibernetik ose krimin elektronik (i ngjashëm me GPEN-in për prokurorët).
- Krijimi i rrjeteve ndërmjet institucioneve evropiane që ofrojnë trajnim për krimin kibernetik dhe provat elektronike duhet të përkrahët nga Këshilli i Evropës dhe Rrjeti Evropian për Trajnimin e Gjqësorit.
- Në mënyrë që të bëhet më i lehtë aksesin nga gjyqtarët dhe prokurorët në këto rrjete dhe në shumë rrjete që lidhen me krimin kibernetik, Këshilli i Evropës - në adresën e vet www.coe.int/cybercrime - duhet të bëjë një plan të iniciativave dhe rrjeteve dhe të krijojë një portal i cili do të përmbajë linket, informacion të shkurtër dhe detaje të kontakteve për rrjete të ndryshme. Kjo gjithashtu duhet ta ndihmojë koordinimin ndërmjet rrjeteve. Përveç kësaj, ajo duhet ta bëjë më të lehtë aksesin në materialet dhe iniciativat ekzistuese të trajnimit.

6.8 Bashkëpunimi publik-privat

Bashkëpunimi i strukturuar dhe i rregulluar ndërmjet organeve të zbatimit të ligjit dhe sektorit privat (industria e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit, përfshi ofruesit e shërbimeve të Internetit) është thelbësor për hetimin e krimit kibernetik dhe për sigurimin e provave elektronike²⁰, dhe sektori privat kontribuon me ekspertizën e vet dhe mbështetje për iniciativat e trajnimit të organeve të zbatimit të ligjit.

Mbështetja e sektorit privat për trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve duhet të jetë e dobishme duke pasur parasysh se sektori privat ka ekspertizë të vlefshme në këtë fushë. Nga ana tjetër, gjyqtarët dhe prokurorët duhet të mbeten të pavarur dhe të paanshëm.

Kështu që:

- Institucionet e trajnimit të gjyqësorit mund ta shfrytëzojnë ekspertizën e sektorit privat kur krijojnë programe trajnimi, kur zhvillojnë materiale trajnimi dhe kur ofrojnë kurse.
- Mbështetja që i jep industria institucioneve të trajnimit nuk duhet të shihet se kjo i siguron kësaj industrie vendime të favorshme në raste gjykimesh ose se kjo është e favorshme për biznes, por duhet parë si një mundësi për t'u siguruar që gjyqtarët dhe prokurorët të marrin informacionin e duhur për të arritur në vendime të mirinformuara.
- Sektori privat mund t'i mbështesë në një mënyrë transparente organizatat ndërkombëtare ose kombëtare, iniciativat trajnuese ose palët e treta, të cilat më pas i mbështesin institucionet e pavarura trajnuese.
- Ndërsa gjyqtarët dhe prokurorët duhet të kenë një njohuri të përgjithshme të Internetit dhe krimit kibernetik, është e rëndësishme që ato të kenë edhe informacione të posaçme për informacionet që lidhen me platformat e softuerit. Industria mund të sigurojë materiale për module të posaçme (dhe jo kurse të plota) mbi funksionimin e platformave të ndryshme.

informacionit dhe bashkëpunimin ndërmjet prokurorëve në çështjet që lidhen me krimin elektronik ose krimin kibernetik duke marrë në konsideratë Konventën për Krimin në Fushën e Kibernetikës, për të zhvilluar dhe ofruar programe trajnimi për të ofruar burime online për prokurorët. GPEN-i është një rrjet i prokurorëve të specializuar në krimin elektronik dhe çdo anëtar organizativ i IAP-së (Shoqatës Ndërkombëtare të Prokurorëve) është ftuar që të kandidojë të paktën një prokuror për t'u regjistruar si pika e kontaktit të GPEN-it për vendin. Rrjeti menaxhohet nga Bordi i Zhvillimit i GPEN-it i përbërë nga anëtarët e IAP-së (Shoqatës Ndërkombëtare të Prokurorëve).

²⁰ Shih për shembull Udhëzimet për organet e zbatimit të ligjit – bashkëpunimi i ISP (dhënësve të shërbimeve të Internetit) i miratuar nga Konferenca Octopus e Këshillit të Evropës në prill të vitit 2008.

7 Në mbështetje të zbatimit të këtij koncepti

Zbatimi i këtij koncepti është në radhë të parë përgjegjësi e institucioneve të trajnimit të gjyqësorit por ai duhet të mbështetet nga institucionet dhe partnerët e sektorit publik dhe privat, përfshi organizatat ndërkombëtare. Duke pasur parasysh rëndësinë e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit për shoqërinë, financimi i këtyre masave trajnuese do të jetë një investim i vlefshëm dhe duhet bërë çdo përpjekje për t'u siguruar institucioneve trajnuese burimet e nevojshme.

Këshilli i Evropës dhe Rrjeti Evropian për Trajnimin e Gjyqësorit si dhe organe të tjera duhet të përkrahin zbatimin e këtij koncepti në të gjithë Evropën dhe përtej saj.

EJTN (Rrjeti Evropian i Trajnimit të Gjyqësorit) dhe Këshilli i Evropës mund të organizojnë një konferencë të përbashkët mbi këtë koncept në të ardhmen e afërt.

Këshilli i Evropës dhe EJTN (Rrjeti Evropian i Trajnimit të Gjyqësorit) duhet ta vlerësojnë rregullisht progresin e bërë.

Zbatimi i këtij koncepti në praktikë duhet të mbështetet edhe nga donatorët. Donatorët dhe organizatat e interesuara mund të afrohen si partnere për të zhvilluar projekte në mënyrë që t'i vihet në ndihmë institucioneve trajnuese dhe palëve të tjera të interesuara që janë të përgatitura për të marrë përgjegjësi për masat e propozuara në këtë koncept.

Në mënyrë që të reduktohet rreziku i konflikteve të interesit ose i kompromentimit të paanshmërisë së gjyqtarëve dhe prokurorëve, donatorët – në vend që të ofrojnë mbështetje në mënyrë të drejtpërdrejtë – mund të ofrojnë burime për palë të treta neutrale, si për shembull organizatat ndërkombëtare të cilat më pas do të bashkëvepronin me institucionet e trajnimit.

8 Shtojcë

8.1 Rrjeti i Lisbonës: Linket e institucioneve të trajnimit të gjyqësorit

Dyzetekatër nga dyzeteshtatë vendet anëtare të Këshillit të Evropës janë të përfaqësuara në Rrjetin e Lisbonës. Anëtarët e Rrjetit të Lisbonës janë institucione kombëtare përgjegjëse për trajnimin fillestar dhe të vazhduar të gjyqtarëve dhe prokurorëve. Në varësi të rasteve, ato mund të jenë edhe Shkolla të Magjistraturës, qendra për trajnime ligjore ose njësi trajnimi për magjistratët në Ministrinë e Drejtësisë.

Për informacionin që është i disponueshëm për çdo vend anëtar të Rrjetit (përfshi, në disa raste, programet trajnuese të lidhura), shih:

- [Albania](#)
- [Andorra](#)
- [Armenia](#)
- [Austria](#)
- [Azerbaijan](#)
- [Belgium](#)
- [Bosnia and Herzegovina](#)
- [Bulgaria](#)
- [Croatia](#)
- [Cyprus](#)
- [Czech Republic](#)
- [Denmark](#)
- [Estonia](#)
- [Finland](#)
- [France](#)
- [Georgia](#)
- [Germany](#)
- [Greece](#)
- [Hungary](#)
- [Iceland](#)
- [Ireland](#)
- [Italy](#)
- [Latvia](#)
- [Lithuania](#)
- [Luxembourg](#)
- [Malta](#)
- [Moldova](#)
- [Montenegro](#)
- [Netherlands](#)
- [Norëay](#)
- [Poland](#)
- [Portugal](#)
- [Romania](#)
- [Russian Federation](#)
- [Serbia](#)
- [Slovakia](#)
- [Slovenia](#)
- [Spain](#)
- [Sëeden](#)
- [Sëitzerbaijan](#)
- ["the former Yugoslav Republic of Macedonia"](#)
- [Turkey](#)
- [Ukraine](#)
- [United Kingdom](#)
 - [England and Ęales](#)
 - [Scotland](#)

Vëzhgues

- [UNMIK](#)

8.2 Shembuj të kurseve të trajnimit bazë: struktura dhe çështjet që mbulojnë

8.2.1 Shembulli i Vendeve të Ulëta

Trajnimi bazë - 1 ditë

Programi:

- 1 Orientim i përgjithshëm:
 - Ç'është krimi kibernetik?
 - Manifestimet e krimit kibernetik
 - Kuadri ligjor për organet e zbatimit të ligjit dhe për ndjekjen penale
- 2 Zbatimi i ligjit:
 - Zbatimi i ligjit dixhital si një praktikë e përditshme
 - Metoda të zbatimit të ligjit
- 3 Zbatimi i ligjit (pjesa 2):
 - Interneti dhe zbatimi i ligjit bazuar në Ligjin për privilegjet e posaçme të organeve të zbatimit të ligjit

Përfundime + vlerësim

8.2.2 Shembulli i Gjermanisë (Akademia Gjermane e Gjyqësorit)

Trajnimi bazë: "Format e shfaqjes dhe strategjia për luftën kundër krimit kibernetik" – 4 ditë

Programi:

Dita 1:

- Kodi Penal Gjerman
- Përdorimi i Kodit Penal Gjerman në kontekstin e krimit kompjuterik dhe atij të lidhur me Internetin
- Problemet e përvojës së përditshme në prokurori dhe gjykatë

Folësi është një gjyqtar nga Gjykata e Mynihut i specializuar në krimin financiar dhe ekonomik, i cili disa vjet më parë ka qenë prokuror që merrej me çështjet e krimit kibernetik, vjedhjen e të dhënave, korrupsionit të të dhënave, etj.

- Problemet e përvojës së përditshme në prokurori dhe gjykatë në Vendet e Ulëta
- Zhvillimi dhe lufta kundër krimit kibernetik në Evropë
- Problemet me dhënësit e shërbimeve në Vendet e Ulëta dhe vende të tjera evropiane
- Konventa e Këshillit të Evropës për Krimin në Fushën e Kibernetikës
- Rëndësia dhe domethënia e Konventës për Krimin në Fushën e Kibernetikës për Evropën dhe për pjesën tjetër të botës (Kina, ShBA, Rusia)

Folësi është Prof. Dr. Henrik Kaspersen, Vendet e Ulëta

Dita 2:

- Sabotimi i sistemeve kompjuterike
- Internet hacking (Pirateria në Internet)
- Vjedhja e të dhënave
- Mashtrimi kompjuterik me kartat e kreditit
- Sulmet kundër të dhënave të bankës
- Phishing (dërgimi i postës elektronike mashtruese nga burime të cilat shtiren se janë të besueshme me qëllim për të marrë informacione personale) dhe llojet e reja të krimit në Internet
- Botnets (kompjuterë të cilët dërgojnë postë elektronike të dëmshme pa dijeninë e përdoruesve të tyre)
- Mashtrimi nëpërmjet eBay ose platformave të tjera të shitjes

Folësi është një polic i Drejtorisë së Përgjithshme të Policisë në Gjermani (AKA) Visbaden

- Kërkim parandalues në Internet për krimin e organizuar, terrorizmin, krime të rënda, pastrim parash, etj.
- Kërkim në Internet për lajmërime të personave që kryejnë akte marrëzie (shkolla, etj.)
- Kërkim në Internet për pornografinë e fëmijëve
- Bashkëpunimi ndërkombëtar për kërkimin në Internet
- Kërkimi online (probleme me constitution)

Folësi është kreu i departamentit të posaçëm të Drejtorisë së Policisë në Bavari (LKA Mynih)

Dita 3:

- Krijimi i kopjeve të të dhënave dhe vlerësimi i të dhënave në Gjermani dhe vende të tjera
- Kërkimi i të dhënave në Internet dhe gjurmimi i të dhënave në Internet
- Mundësitë e ekspertizës së teknologjisë së informacionit dhe kufizimet e analizave të të dhënave
- Sistemet e anonimitetit të të dhënave në Internet
- Përdorimi i kriptogramave nga kriminelët

Folësi është një specialist nga Drejtoria e Përgjithshme e Policisë së Mynihut

- Problemet e reja ligjore në lidhje me krijimin e kopjeve të të dhënave dhe vlerësimin e të dhënave të Internetit
- Kompetenca për të gjitha masat ligjore të kërkimit
- Kompetenca për marrjen e provave për hetim dhe për gjykatë
- Zhvillime të reja në zbatimin e ligjit

Folësi është një gjyqtar nga Gjykata e Lartë Penale Bavareze në Bamberg

Dita 4:

- Rrjeti rus i biznesit
- Intercage (Ofruesi i shërbimeve të Internetit Atrivo)
- Mbrojtja nga sabotimi i kompjuterëve ose të dhënave
- "Hacking" ("Pirateria kompjuterike") pozitiv
- Ndikimi dhe falsifikimi i makinave të votimit elektronik
- Ndikimi politik në ligjet e reja
- Popullata është e rrezikuar

Folësi është një anëtar i të famshmit Klubi i Kaosit të Kompjuterëve (CCC) në Hamburg, anëtarët e të cilit përpiqen të futen në kompjuterët e qeverisë, të Shtëpisë së Bardhë, të CIA-s. Klubi ka treguar se si mund të manipulohet furnizimi me ujë i një qyteti, etj.

8.2.3 Shembuj të Këshillit të Evropës

1. Seminar mbi trajnimin për krimin kibernetik për prokurorët, Belo Horizonte, Brazil, 26 gusht 2008 (organizuar nga Ministério Público Estadual Minas Gerais – Prokurorët e Pavarur të Shtetit Minas Zherazj, në bashkëpunim me Këshillin e Evropës)

Trajnim bazë – 1 ditë

Programi:

- 1 Sesioni i hapjes
 - Fjalët e hapjes
 - Reformat legjislativë aktuale

- 2 Krimi kibernetik: fenomene
 - Një vështrim i përgjithshëm i kërcënimeve aktuale
 - Kërcënime dhe çështje të veçanta të hetuara në Brazil
- 3 Ligji lëndor: çfarë veprash penale?
 - Standarde ndërkombëtare
 - Tipologjia, koncepte ligjore
 - Konventa për Krimin në Fushën e Kibernetikës
 - Dispozitat e ligjit brazilian
 - Dispozitat aktuale
 - Reformat ligjore të nisura
- 4 Hetimet dhe bashkëpunimi ndërkombëtar
 - Roli i prokurorëve në hetimin e krimin kibernetik
 - Ligji procedural i vendit
 - Masat procedurale dhe bashkëpunimi ndërkombëtar sipas Konventës së Krimin në Fushën e Kibernetikës
- 5 Partneritet publike-private
 - Shembuj të partneriteteve publike-private në Brazil
 - Zbatimi i ligjit – bashkëpunimi ndërmjet ofruesve të shërbimit të Internetit në hetimin e krimin kibernetik: udhëzime
 - Diskutime: Zbatimi i ligjit – bashkëpunimi ndërmjet ofruesve të shërbimit të Internetit: përvoja në Brazil

2. Krimi kibernetik: trajnim për gjyqtarët, Kajro, Egjipt, 9 dhe 10 qershor 2008

(organizuar nga Microsoft-i me kontributin e Këshillit të Evropës)

Ky kurs u krye dy herë për grupe të ndryshme gjyqtarësh nga gjykatat tregtare (ato janë përgjegjëse edhe për çështjet e krimin elektronik)

Trajnimi bazë – 1 ditë

Programi:

- 1 Sesion i hapjes
- 2 Krimi kibernetik: fenomene
 - Vështrim i përgjithshëm i kërcënimeve aktuale
 - Kërcënime të veçanta
 - Mashtrimi nëpërmjet identiteteve dhe informacionit online
 - Mashtrimet e lidhura me kartat e kreditit ose lloje të tjera mashtrimesh
- 3 Ligji lëndor: çfarë veprash penale?
 - Standardet ndërkombëtare (ekspertë të Këshillit të Evropës)
 - Tipologjia, koncepte ligjore
 - Konventa mbi Krimin në Fushën e Kibernetikës
 - Përfshirja e vjedhjes së identitetit si vepër penale
 - Dispozitat e ligjit vendas
 - Dispozitat aktuale
 - Reformat ligjore të nisura

Pjesa 2 Provat në ndjekjet penale të krimeve kibernetike

- 4 Hetimet dhe ndjekjet penale
 - Masat procedurale sipas Konventës për Krimin në Fushën e Kibernetikës
 - Roli i policisë, prokurorëve, gjyqtarëve, shërbimeve të specializuara
 - Ligji procedural vendas

5 Bashkëpunimi ndërkombëtar

- Konventa për Krimin në Fushën e Kibernetikës
- Dispozitat sipas ligjit vendas dhe marrëveshjet dypalëshe
- Pikat e kontaktit që funksionojnë 24/7
- Roli i gjyqtarëve

6 Marrja, ruajtja, përdorimi i provave elektronike

- Provat në kompjuterin e personit të akuzuar: Prania e skedarëve dixhitalë (file) të përdorur në krimin kibernetik
- Provat që identifikojnë një vendndodhje rrjeti: adresat e protokollit të Internetit
- Provat e marra nga Dhënësit e Shërbimit të Internetit

7 Ndjekjet penale në gjykatë dhe e drejta e precedentit ligjor: shembuj

8.3 Shembuj të kurseve të avancuara të trajnimit: struktura dhe çështjet e mbuluara

8.3.1 Shembulli i Vendeve të Ulëta

Trajnim i thelluar – 4 ditë

Programi:

Dita 1 dhe 2

Infrastruktura e Internetit

- Të kuptohet se si punon Interneti
- Si komunikojnë kompjuterët?
- Çfarë janë numrat e IP-së (protokollit të Internetit) dhe emrat e kompjuterëve

Informacioni në Internet

- Si të mblidhet informacion nga Interneti
- Kërkimi i bazave të dhënave (të fshehura) në Internet

Përshkrimi i Rrjeteve Sociale

- komunikimi
- anonimiteti
- përcaktimi i vendndodhjes dhe identitetit të kompjuterëve, kompanive dhe personave në Internet

Gjurmët dixhitale

- Çfarë janë "gjurmët"?
- Cilat gjurmë mbeten në kompjuter?
- Cilat gjurmë mbeten në Internet?
- Cilat gjurmë mund të gjenden në komunikimin dixhital?

Siguria

- rreziqet e Internetit
- rëndësia e sigurisë së lartë dixhitale
- memorizim i sigurt i informacionit
- siguria e postës elektronike

Gjatë këtyre dy ditëve secili pjesëmarrës ka akses në një kompjuter të lidhur me Internetin dhe ata marrin përvojë praktike për temat që diskutohen. Pjesëmarrësve u jepet emri i një individi të caktuar dhe u kërkohet që të mblidhin sa më shumë informacion që të jetë e mundur nga burimet e hapura për të gjithë në Internet për këtë person. Atyre u kërkohet gjithashtu që të gjurmojnë origjinën e postës elektronike (nëpërmjet titujve të postës elektronike) ose të bëjnë kërkime për gjurmët e komunikimit dixhital.

Dita 3 dhe 4

Kuadri ligjor

- Cilat janë kompetencat e policisë dhe prokurorëve në hetimin e krimit kibernetik
- Raste studimore nga ekipi i Krimin të Teknologjisë

Organizimi i hetimit dhe ndjekjes penale të krimit kibernetik në Vendet e Ulëta;

Interceptimi (ai nuk do të jetë në kursin e ri pasi do të jetë pjesë e programit bazë);

Kundërpaditë dixhitale

- cilat kundërpadi njihen
- e drejta e precedentit ligjor në lidhje me këto padi
- cilat kundërpadi priten në të ardhmen dhe si duhet reaguari ndaj tyre
- raste studimore

Secilit pjesëmarrës i jepen materiale të trajnimit, një manual shpjegues që përmban të gjitha çështjet e diskutuara gjatë trajnimit dhe që mund të përdoret si një libër reference, prezantimet e printuara të trajnuesve dhe libri Handboek Digitale Criminaliteit (Manuali i Krimin Dixhital) nga Arjan Dasselaar.

8.3.2 Propozim nga Vendet e Ulëta për një kurs të avancuar

Zhvillimi i një kursi të ri për krimin kibernetik

Programi 'Intensiveringsprogramma Cybercrime' ('Programi i Intensifikimit për Krimin Kibernetik'), Prokurori Kombëtar për Krimin Kibernetik dhe SSR (Qendra Holandeze për Trajnimin e Gjyqësorit) kanë punuar për një kurs të ri për krimin kibernetik i cili mbulon çështje që merren që nga 'interceptimi' tek kurset e avancuara për krimin kibernetik në lidhje me çështje të posaçme (botnets - kompjuterë të cilët dërgojnë postë elektronike të dëmshme pa dijeninë e përdoruesve të tyre)

Ende nuk ka një program të plotë, por dita e parë do të mbulojë bazat e përgjimit (përgjimet telefonike dhe të Internetit), dita e dytë do të jetë një kurs bazë për krimin kibernetik. Të dyja këto kurse do të jenë të detyrueshme për të gjithë prokurorët në Vendet e Ulëta si pjesë e arsimit të tyre të vazhdueshëm. Pjesa e dytë e kursit është vetëm për specialistët e krimit kibernetik (do të ketë kushte strikte për pranimin në këto kurse) dhe ai përbëhet nga një kurs i thelluar (2 deri në 4 ditë) dhe një kurs i avancuar dyditor (çdo vit). Këto kurse do të kryhen në bashkëpunim me partnerë të jashtëm, si për shembull Fox-IT, Digital Intelligence Training (Trajnimi për Inteligjencën Dixhitale) dhe Hoffman Bedrijfsrecherche.

Arsyeja për zhvillimin e kursit nuk është se ka pakënaqësi lidhur me përmbajtjen e deritanishme të trajnimit, por ai zhvillohet që të garantohet që pjesët e kursit të jenë më të strukturuar dhe më të përshtatura me njëra-tjetrën, në mënyrë që të mos ndodhin mbivendosje. Një arsye tjetër e rëndësishme për të zhvilluar/ristrukturuar trajnimin ishte caktimi i prokurorëve të krimit kibernetik në njëmbëdhjetë zyrat më të mëdha të Prokurorisë Holandeze si pjesë e 'Intensiveringsprogramma' ('Programit të Intensifikimit për Krimin Kibernetik'). Është thelbësore

për kursin që njohuritë të merren në mënyrë graduale; çdo pjesëmarrësi i kërkohet në fillim të ndjekë dy kurse bazë, përpara se të pranohen në trajnime të thelluara dhe kurse të avancuara.

Një nga karakteristikat e reja të mundshme të trajnimit të ri do të jetë një grafik të dhënash që paraqet funksionimin dhe rreziqet e Internetit. Ky grafik të dhënash aktualisht është në fazat e fundit të përgatitjes dhe ai mund të përdoret edhe në prezantimet në gjyqe. Në vijim janë dhënë disa shembuj se si do të jetë një grafik të dhënash.

Vazhdimësia

Për t'u siguruar që prokurorët që merren çdo ditë me krimin kibernetik të jenë të aftë të përditësohen me zhvillimet në botën që lëviz shpejt të krimit kibernetik aktualisht ka nisur puna për dy programe shtesë.

Programi i parë është krijimi i një Qendre për Njohurinë dhe Ekspertizën në Zyrën e Prokurorisë Kombëtare në Rotterdam. Kjo qendër do t'u japë përgjigje pyetjeve të një natyre teknike dhe gjyqësore, do të jetë e përditësuar për sa i përket së drejtës së precedentit ligjor më të fundit dhe do t'ua shpërndajë këto informacione dhe informacione të tjera të lidhura me to të gjithë profesionistëve të krimit kibernetik dhe të forcave të policisë, si dhe atyre të Prokurorisë (qendra është një bashkëpunim ndërmjet të dyja organizatave).

Së dyti – si shtojcë e këtij projekti – është zhvilluar një 'sallë e bashkëpunimit dixhital', që mund të krahasohet me një aplikim Sharepoint (softuer Microsoft-i që përdoret për përdorimin e përbashkët të dokumenteve). Në këtë sallë virtuale profesionistët e kibernetikës mund të diskutojnë rreth çështjeve që lidhen me punën e tyre dhe mund të gjejnë çdo lloj informacioni që lidhet me punën e tyre. Krijimi i një liste i detajeve të cilat do të përbëjnë përmbajtjen dhe mundësitë (teknike) të kësaj sallë dixhitale do të kryhet në tetor të këtij viti. Në vijim është dhënë një shembull se si mund të jetë faqja kryesore e sallës dixhitale:

OPENBAAR MINISTERIE

OM Portal Samenwerkingsruimte

Welkom Reinier van Loon | Mijn Site | Mijn Links

zoek....

Voorpagina OM Portal > Samenwerkingsruimte > Cybercrime

Agenda

Mensen

Documenten

Discussie

CRIME SCENE

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Vivamus malesuada erat consectetur diam tincidunt faucibus. Nam facilisis justo ac risus dignissim a ornare lectus pretium. Aliquam id pretium quam. Ut at tortor arcu. Nulla sit amet velit dolor. Sed eu eros ac quam sagittis laoreet. Aliquam euismod faucibus malesuada. Pellentesque porttitor, nisi et accumsan porta, nisi arcu aliquet leo, nec euismod.

Deelnemers samenwerkingsruimte

Naam:	Functie:
Jan Hoekman	
Reinier van Loon	
Danielle Laheij	

Deelnemers toevoegen

Laatste discussies / reacties

Discussie	Aantal reacties:
Cybercrime of niet? <i>Nieuw</i>	0
Is downloaden strafbaar?	10

Deelnemers toevoegen

Laatste documenten

Titel document:	Laatst bewerkt door:	Datum:
Samenvatting Plan van Aanpak Cybercrime <i>Nieuw</i>	Jan Hoekman	26 juni 2009 - 15:23
Plan van Aanpak Cybercrime	Reinier van Loon	19 mei 2009 - 08:42

Document toevoegen

RSS feed

Nu.nl (internet)

- Liever zonder televisie dan zonder internet *Nieuw*
- China blokkeert Google om porno *Nieuw*
- Reperatie site Brein duurt zeker etmaal
- Thuiskopie wil schadevergoeding uitblijven mp3-heffing

RSS feeds toevoegen

Agenda

Agendat punten:	Datum:
Brainstorm Cybercrime Samenwerkingomgeving	29 juni 2009 - 15:00
Kickoff Cybercrime officieren	06 september 2009 - 14:00

Agenda item toevoegen

Ndërgjegjësimi i nevojave urgjente: trajnimi në nivel menaxherial

Duke pasur parasysh kapacitetin relativisht të ulët të forcave policore holandeze, duhet të merret vendimi se cilat krime do të hetohen dhe cilat jo (shënim: sistemi ligjor holandez i jep mundësi Prokurorinë të mos hetojë dhe të mos ndjekë penalisht disa krime, kjo quhet *opportunitësbeginsel* – parimi i mundësisë). Zakonisht këto vendime merren në nivel menaxherial.

Policia dhe Prokuroria e njohin faktin që në këtë nivel nuk ka shumë dijeni në lidhje me efektin që ka krimi kibernetik dhe rëndësia e luftës kundër këtij krimi, kështu që ka rrezik që ata nuk do të merren me çështje të rëndësishme, pasi krimet e tjera (konvencionale) do të konsiderohen si më të rëndësishme. Për këtë arsye, aktualisht po zhvillohet një kurs trajnimi për menaxherët e policisë dhe Prokurorisë. Sipas programit në këtë vit do të përfundojë një trajnim pilot. Ky trajnim do të ketë si qëllim zhvillimin e ndërgjegjësimit për nevojat urgjente dhe kryesisht do t'i njohë pjesëmarrësit me realitetin e krimit kibernetik në shoqërinë e sotme. Ai nuk do të merret me këto çështje në nivelin e përmbajtjes (siç bën trajnimi i thelluar), por në një nivel strategjik, menaxherial.